

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

KASIM 1968

SAYI 53

CİLT : 9

250 KURUŞ

TÜRLON

Türk Nylon 6 ipliği

SİFAŞ

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI

A. Ş.

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon: 33 12 — 26 44

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Tlf: 44 89

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar
Çarşısı No. 3501 — 3502 Telefon: 23 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	500.— TL.
İç sahife	400.— TL.
Arka kapak içi	500.— TL.
Arka kapak	750.— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten **kurtulmaz**; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İctimaî ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

C İ L T : IX

S A Y I : 53

K A S I M 1968

Fiatı : 2.5 TL.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

YAZI HEYETİ :

İstanbul

Fazlı AYVERDİ

Nihat BATUR

Solmaz BURAL

Faruk ÇEHRELİ

Mecit PİRHASOĞLU

Zeki ERGİNSU

Şemsettin GÜLER

Atalay ŞAHİNOĞLU

Esin KUYULULU

Rıdvan YÜKSELEN

Ankara

İmren AYKUT

Oktay EMED

Hamdi MEHTER

Fahrettin TUNÇÖZ

Meliha TURKAN

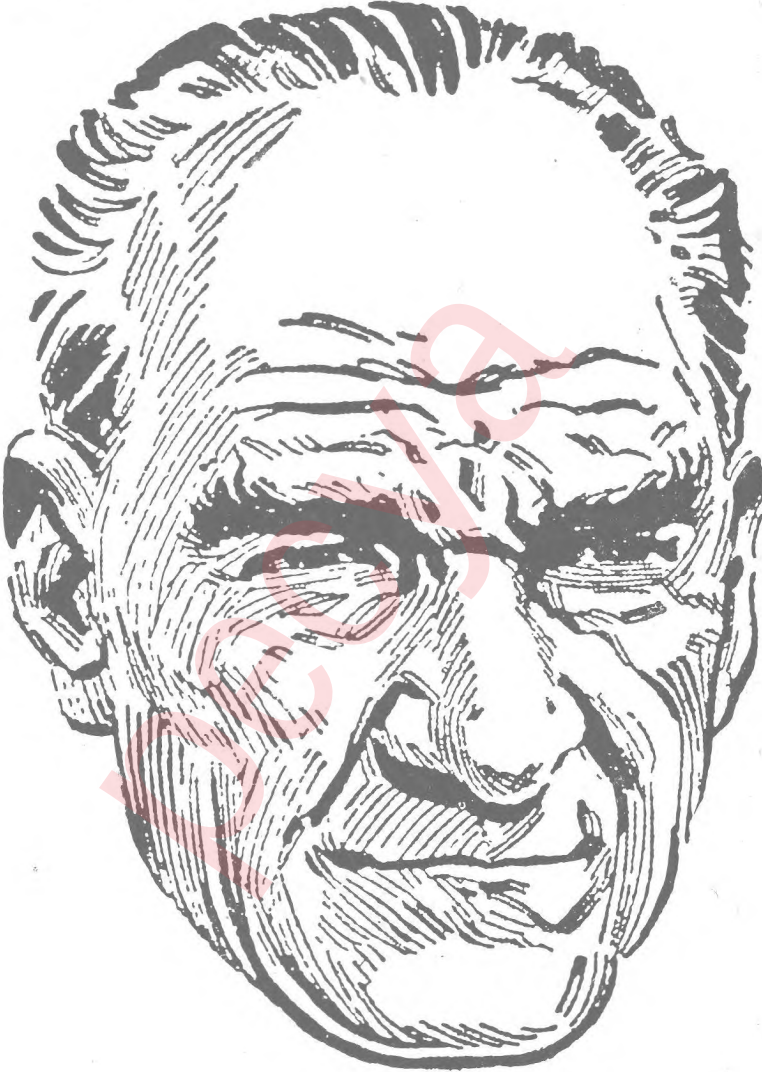
İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Ekonomik Durum Metin SÜDAN
14. Ayın Ekonomik Olayları Faruk ÇEHRELİ
21. İşgücünün Kapitale Fiilen İştiraki ... Eyüp KARADAYI
23. Sigorta Murakabe Kanunu Tasarısı
Üzerine Görüşmeler Reha BAVBEK
27. Yatırımların ve İhracatın Teşviki
ve Uygulama Esasları Yüksel BİLGİN
30. Çekoslovakya Dış Ticareti Dr. Mehmet UÇAR
34. Bizde Sosyalist Düzen Olabilir mi? Osman ASAR
38. Atatürkçülük ve Bağımsızlık Orhan BULDAÇ

Derginin Sesi !...

Sevgili ve Değerli Okuyucularımız

Anıyoruz!

İzindeyiz!

Sevgi ve Saygılarımızla
İKTİSAT DERGİSİ

Ekonomik Durum

Olayların Muhasebelendirilmesinde Karşılaşılan Meseleler

Metin SÜDEN

Muhasebeye konu teşkil eden olayların kayıtlarda tesbiti ticarî ve iktisadî bakımdan olduğu kadar hukukî yönden de önemlidir.

Maddî ve gayrimaddî mevcutların para birimine çevrilmiş değerleri muhasebenin ilkel maddelerini; değer hareketlerinin belirli bir usule uygun olarak ilgili hesaplara kaydedilip, toplanarak neticeler çıkarılması da muhasebeyi teşkil eder.

Anlaşıldığı veçhile, muhasebe evvel-emirde mevcutların para birimine çevrilmiş olmasını öngörmektedir. Hakikaten toplama işlemlerinin yapılması için aynı cinsten rakkamların mevcudiyeti «dört işlem»in esaslarından biridir.

Ancak, çoğu kez para birimine çevrilebilen mevcutların yanında mâhiyetleri itibârile buna müsait olmayan, fakat önemi aslâ küçümsenmeyecek «alacak ve «borç»lar da vardır ki, gerek aktif ve gerekse pasifte nazarı dikkate alınmadıkları takdirde, muhasebeden edinilecek neti-

celer, hâkikâtı ifâde etmekten uzak kalırlar.

Kat'iyet arzeden kıymet hareketlerinde dâhi muhasebe ve hukukî görüş arasında görüş ayrılıklarına tesâdüf edilmektedir. Bu bakımdan, bir takım sübjektif kıymet takdir ve tahminlerinin muhasebe kayıtlarına intikâlinin ve böylece hâkikî durumun çıkarılmasının, bugün, için, mümkün olmadığını söylemek icâb eder.

Her ne kadar objektif bir kıstas veya mutlâk hâkikâte ulaştıran bir usul mevcut değilse de, sırf muhasebe nazariyesi bakımından bazı meseleleri incelemek faydalı olacaktır.

1. Tahakkuk eden bir olayın muhasebeye intikâli

Muhaseb çalışmalarında, hâkikî veya hükmi şahıslar arasında karşılıklı kıymet hareketleri de tesbit ve tâkip edilir. Bu müessese dışı olayların muhasebelendirilmesidir. Bu hareketler muvacehesin-

de karşılıklı «borçlar» ve «alacaklar» esas unsuru teşkil eder. Her «borç» bir «alacak» la karşılandığı gibi, tasfiyeleri aksi istikâmette kıymet hareketlerini gerektirir. Çoğunlukla «alacak» bir varlığı temsil eden kıymetin ifâdesidir. Tatbikatta bunun mukâbili başka bir şahısta «borç» olarak görülür. Bununla beraber, konu aynı olduğu hâlde, mal veya alacak kayıtları alacaklı olduğu, yani varlığı kaydî bir değere dayandığı hâlde, malı veresiye satın alanda bu ayın olarak mevcut olduğu gibi, hâkikâtte bu kıymet hareketi karşılıklı muhasebe kayıtlarına aynı anda da intikâl edemez. Şöyle ki; malı veresiye satan ve alan bâhis konusu malın hâkikî durumunu aynı şekilde tâkip edemezler. Veresiye bir muamelede mal üzerindeki «alacak-kıymet» i «âynî-alacak» tan önce gelir.

Bununla beraber «âynî-alacak» ta aynı zamanda «alacak-kıymet» i de mevcuttur. Bu hâreketi muhasebede, ancak para birimi ile değerlendiren bir vesikanın mevcudiyeti ile tesbit ve kayıt etmek mümkündür. Böylece, alacağa konu teşkil eden kıymet, mevcudiyetinin dışında temsil ve tâkip edilebilir.

Tatbikatta, her şeye rağmen bu hareketler tam ve doğru olarak ifâde ve tâkip edilemediklerinden, bilhassa netice hesaplarının çıkarılmasında bir takım mâharet isteyen düzeltmeleri icâb ettirirler. İşte mâhzur dolayısı ile bir alacağı, doğuşunda ve tesviyesinde tâkip edebilen hukukçuların, mevcut görülen alacağın kesinliği üzerinde gerekli ve mümkün olan tedbirleri almaları önemlidir.

2. Muhasebelendirilmesi mümkün olan olaylar

Gerek câri muhasebe usulü ve gerekse kânunî mevzuat her muhasebe kaydının muteber bir muhasebe vesikasına istinat etmesini emrederler. Hâlbuki, taraf-

lar arasında rıza beyânı ile tekemmül eden bir akit veya bir tazminât mevzuunu doğuran hâlin mevcudiyeti dolayısı ile doğan bir alacak, her türlü muhasebe vesikasının tanziminden önce hüküm ifâde eder. Hattâ şu kadar ki, alacağın mevcudiyeti tahakkuk etmiş olsa dâhi bir takım usule müteallik formalitelerin tamamlanması bir tarafa, alınan kararın muhasebeye intikâli için bile zaman geçer. Bu bakımdan muhasebelendirme hakkikî durumu gecikme ile tâkip etmiş olur. Diğer bir deyimle hâkikati zamanında aksettiremez. Ayrıca, usul, muhasebelenecek vesikanın bazı hâllerde resmî bir karara müstenit bir alacak veya para borcu olmasını gerektirir. Bu hâlde taraflar arasında teati edilen mektuplar, her ne kadar, bir alacağın doğumunu tazammun etse dâhi, evrâkı müsbite yerine kaim olacak, muteber vesikanın henüz elde olmaması sebeble muhasebe kayıtlarına hiç bir şey geçirilemez. Örneğin faturanın, malın sevkinden ve kabulünden sonra tanzim ve gönderilmesi hâllerinde durum daha bârizdir.

Para birimi ile ölçülmesi kâbil olmayan fakat mal olarak tâyin edilen alacaklarda, malın emsâl fiyatı ile girişi yapılarak, çıkışının da aynı meblağın aksi hesaplara geçirilmesi hâllerinde emsâl değer bir çâre olarak kabul edilse dâhi, yapılan bu muhasebe kayıtları, çoğu zaman, hâkikati ifâde etmekten uzaktırlar.

Şahıs hesaplarında borç ve alacağın doğmasında esas olan menfaatleri karşılaştıran taraflar arasında belli bir edimin doğmuş olmasıdır. Bu edimin muhasebelendirilmesi için usulen bir muhasebe vesikasının mevcudiyeti lâzımdır. Ancak, edim para birimi ile ölçülebildiği takdirde, ilgili kayıtlar verilerek, muhasebelendirilebilir.

Tazminat gibi âdlî mercilerin verecekleri kararlara mütevakkıf bulunan ala-

caklarda, hâkikî durumu muhasebeye aksettirmek amacı ile verilecek kayıtlar kat'î durumun meydana çıkmasına kadar bir «tamir ve tazmin» alacağı olarak hesaplarda görülerek fayda sağlarlar. Nihâi karar alındığında, evvelce «tamir ve tazmin» alacağı hüviyetinde bulunan alacak «zarar ve ziyan» alacağına inkılâp eder.

Kat'iliğe yakın bir ihtimâlle, karşı tarafın yüklenmek zorunda olduğu tazminat ve tâmir masrafları ya nâkit olarak ya da âynen karşılanabilir. Tazminat ve tâmir masrafları tutarının henüz tesbit edilememiş olması veya âynen karşılanması mukarrer olduğu hâlerde, muhasebe kayıtları tâkribî meblâğlar üzerinden muvâkkaten verilebilir. Zirâ, gerçekleşen olayla beraber borçlu da mevcuttur. Gerçek durumun muhasebeye kaydında meblâğlar titizlikle hesaplanmalıdır.

3. Şahıslar arasında ticârî münâsebetlerde borç ve alacak kayıtlarının itfâsı için gerekli şartlar.

Genel olarak ticârî münasebetlerden doğan muhasebe kayıtları birimi üzerinden tanzim edilmiş vesikalara istinâden muhasebelendirilir. Karşılıklı kayıtlarda bir «alacak-borç» un itfâsı nâkden işlem gördüğü takdirde nihâi olarak gerçekleşir. Senetlerin cirosu veya alacağın devri gibi nâkde taallük etmeyen hâlerde edimin yerine getirildiği düşünülse dahi, alacağın tamamen tasfiyesi nâkden tahsiline kadar muallâka kalır. Cârî hesap mevcut olduğu takdirde karşılıklı borç ve alacakların birbirlerine mahsubu yapılabacağından mutâbık kalınan her kayıt borç-alacak durumunun doğmasına yarayacağı gibi itfâ edildiğini de gösterebilir. Cârî he saptaki devamlılık hesabın nihâi olarak kesilmesi anında kesinlik arzedebilir.

Mal olarak tesviye edilen alacakların muhasebelendirilmesi oldukça güçlük arzeder. Zirâ para birimi ile olaylar tesbit

edilmediği cihetle verilecek kayıtlar emsâl değerle yaklaşık olarak verilecek, kalite değişiklikleri, fiyat temevvüslri gibi esaslı faktörlerin sebep oldukları farklar muhasebede görünmeyecektir.

Eğer alacak bütün talep ve takeplere rağmen tahsil edilemiyorsa ve ileride dahi borçlunun her hangi bir mevcudatı ile takas etmek imkânı yoksa, hâkikî durumun hesaplarda gösterilmesi için, «Kâr ve Zarar» hesabına borç verilerek tasfiye edilmelidir.

Tâbiatı ile netice hesabına nakli gereken bir alacağın «tahsil edilme imkânsızlığı» vasfının tevsiki için kânunî tâkibatın yapıp durumu tesbit eden muteber belgelerin edinilmesi lâzımdır.

Bununla beraber, borcun tasfiyesi sâdece kayıtlarda olmuştur. Kanunun ve muhasebe usullerinin bahsettiği imkânlardan faydalanılıp o günkü hâkikî durumun muhasebede tesbitine çalışılmıştır. Şu kadar ki; borçlunun ödeme imkânlarını kazanması tâsfiye edilen alacağı diriltebilir ve bu kerre normal olarak ödeme suretile kapatılacak hesap kâr zarar hesaplarında, ilkinin aksine, alacaklandırılır. Bu kâr hâkikaten edinilmiş bir kâr mâhiyeti arzetmez. Sadece evvelce gösterilen zarar kaydının iptâlinde ibârettir. Alacak «tahsil edilme imkânsızlığı» karşısında müessesenin öz varlığından ödenerek, mevcudatta eksilme meydana getirilmiş, bilâhâre tahsil edilmekle mevcudadaki eksilme telâfi edilmiştir.

4. Olayı geç veya erken aksettiren muhasebe kayıtları

Şahıs hesaplarında görülen bir alacak kaydı, borçlu tarafından alacaklıya devredilerek tasfiye edilmesi gereken bir mevcudatı ifâde eder. Bu değer ne zaman borçlunun mâmelekenden çıkıp alacaklının mâmelekine ilâve edilecektir? Borç nâkden ödendiği vâkit mi? Borca

mukâbil verilen senetlerin kâbulünde mi? Avans olarak yapılan ödemelerde kararlaştırılan işin tamamlanmasında mı? Mala ait evrakın yetkili bankaya tevdiinde mi? Malların sevkinde mi?..... ve teslim alınıp kontrol edildikten sonra kâbulünde mi?...

Bu sorular sâdece alacaklıyı ilgilendirse lerd, belki kayıtlarda tek taraflı bir prensip kararı, çözüme imkân verebilirdi.

Halbuki borçlu ve alacaklı durumda bulunan şahısların muhasebelerinde verecekleri kayıtlar kendi bâkımlarından gerçeği ifâde eder niteliktedir. Örneğin, sattığı mala ait faturayı tanzim edip alıcıya göndern bir firma, mal çıkışını kayıtlarında gösterip, alıcıyı borçlandıraca ktır. O anda alıcının muhasebesine hiç bir kayıt geçmeyeceği gibi, malı teslim aldığı anda dâhi, faturanın henüz alınmaması veya malın kontrolü gibi sebeblerle kayıt gecikecektir. Malın kâbul edilmeyip iadesi keyfiyeti durumu daha da güçleştirir.

Bununla beraber, usulen alacak tahakkuk ettiğinde kayıt verilmesi esastır. Şahıslar arasında kayıtların mutabakatını temin için durumun karşılıklı mektuplarla tesbit edilmesi faydalı olmakta ve posta süresi hâriş, önemli surette kayıt beraberliği imkânı kazanılmaktadır.

Genel olarak, muhasebe vesikası teşkil eden, satıcının gönderip alıcının aldığı faturanın ilgili hesaplara intikâli için mukabil hesabı mal olan «borç» kaydı şahıs hesabına verilen «alacak» ile karşılanır. Bu duruma göre, mal veya para evvelce verilmiş ve alınmış bulunuyorsa muhasebenin, olayı gecikerek tâkip etmiş olduğu söylenbilir. Mallar iade edildiği takdirde borçlu durumda olan alıcı aldığı evraka istinaden muhasebesine kayıt vermiş ise ters kayıt vererek ilk durumunu muhafaza eder. Peşin ödeme bâhis konusu olduğunda, mal bedeli evvelce ödenmiş olduğundan malların kâbulü ile hesap tâsfiye edilir. Satıcı da ise, anlaşmadaki hususlara göre, aldığı peşinâtı gösteren alıcıya ait «alacak» kaydının

malların kabulü alacaklı tarafından bildirildikten sonra tâsfiye edilmesi gerekir.

Satışa hazır malları tesbit bakımından, henüz teslim edilmeden çıkışı yapılması faydalı görülen mallar bahis konusu olduğunda muhtelif hâl tarzları tatbik edilmektedir. Muhasebe müfredâtı olarak tutuluyorsa malın teslimi ile satıcıların hesabından çıkış mağaza hesabına alış fiyatı üzerinden girişi yapılır. Bundan sonra olaylar sırası ile muhasebeye intikâl etirilerek alacağın tasfiyesine kadar tâkib edilir.

Anlaşmaya bağlanan bazı hallerde, alıcı kendisine satıcının tatbik etmekte olduğu düşük fiyat, reklâm, satışta öncelik gibi özellikler dolayısı ile muayyen bir mikdarın üstünde mal alma taahhüdü altına girmiş bulunabilir. Bu taahhüt tazminat mükellefiyeti ile de sağlamlaştırılmış ise, bilhâssa alıcı için, hayatî önemi thâizdir. Tatbikâtta, girişilen bu nev'i taahhütlerin muhasebelendirilmesi oldukça güçtür. Bâhusus taahhüt edilen alım mikdarı para birimi üzerinden değil de mal mikdarı (ton, m², vb.,) olarak tesbit edilmişse güçlük yerini imkânsızlığa bırakır ve muhasebe dışı işlemleri gerektirir.

Alım-satım anlaşmalarında mal bedelinin tesviyesinden gayri tazminat şartları yukarıda belirtildiği gibi senedin ödenmesinden de önemli bazı neticelere yol açabilir. Şartların tahakkukuna kadar borç mevcut olmamakla beraber, muhtemel bir durum vardır. Bu sebeble taahhütlerin mutlâkâ para birimi ile ifâdelendirilip, muhasebede bir nâzım hesapta tesbit edilerek alım-satımlara paralel olarak takip ve kayıt edilmesi faydalıdır.

Menkul ve gayrimenkul kira anlaşmalarında durum değişiklik arzeder. Kontrato ancak mevcut olduğunu belirlen hatıra kaydı ile muhasebelendirilen, bunun dışında metninde yazılı kira meblağlarına veya tazminat şartlarına istinâden muhasebelenecek bir vesikâ olmadığından, taraflarca taahhüt edilen edim ne hesaplarda ve ne de bilançoda görü-

lür. Buna rağmen kontrato şahıslar için büyük bir önemi hâizdir. Kiracı durumunda bulunan ticâri müessese, rızası hilâfına gayrimenkulu terk zorunda kalırsa, büyük mâlî külfetlerle karşılaşacağı gibi, müşteri kültesi temini, mallarını yeni işyerinde pazarlama ve benzeri güçlükleri de yenmek zorundadır. Kira kontratosunda öngörülen şartlar gayrimenkulün muayyen bir müddet belirli bir kira bedeli ödemesi karşılığında kiracıya teslim ve bu süre içinde kiracı kabul etmiş olduğu hususlarda vazgeçip kiralanan yeri terk etse dâhi kirasını malsahibine ödemeği taahhüt ettiği cihetle yüklenilmiş bir taahhüt ve bunun neticesi bir borç mevcuttur. Şarta bağlı bir tediyeinin yapılması taahhüdü muhasebeye intikâl ettirilmediğinden, borçlu durumun mevcudiyeti, ölüm, iflâs vesaire gibi sebeplerle meydana gelen durumlarla belli olmaktadır.

Kirası kontrato süresi için peşin olarak ödenen kiralara masraf olarak ait olduğu bilanço dönemine intikâl ettirildiği hâlde ödenmesi müseccel olan borç vasfını haiz ve mahiyeti itibâre vâdeli senetleri andıran kontratoların hâvi oldukları mâlî şartları muhasebeye geçirmek hâkikat unsuruna uygun düşmez mi?

Mal sahibi bakımından durum daha açıktır. Yeddinde kısa veya uzun vâdeli, muhatabı veya cirantaları değişik sağlamlık arzeden senetleri bulunduran tâcir bunları aktifleştirdiği hâlde, sâhibi bulunduğuy gayrimenkule âit kira kontratosunu aynı şekilde mevcudatına neden it-hâf etmesin?. Kiralanabilen menkullerin kira anlaşmaları için de aynı düşünceler ileri sürülebilir. Nitekim peşin alınan kiralarda, mal sahibi kiracısına karşı bir taahhüde girdiği hâlde, birkaç yıla taşan kira bedelleri bilanço tanziminde reeskont yapılırsa dâhi, devre içinde muvakkat kâr ve zarar hesabına kaydedilmektedir.

Menkul veya gayrimenkul malların, sigortalı durumu müessese için önemli bir emniyet tedbiridir. Hasar vukuunda telâfisi mümkün olan veya olmayan iki eşyanın müessese yararına mevcudiyeti bakımından büyük önemi vardır. Demek oluyor ki, çalışma süresince mevcudiyeti temin edilmiş bir varlığın muhasebede görülmesi, bu garantiden mahrum olanla farkedilmek gerekir. Bu zorunluğun telâfisi için bilançolarda, menkul ve gayrimenkul mevcutların sigortalarının meblağları ayrıca gösterilmektedir.

İnsan say'ının niteliğinin muhasebe ve bilançoda gösterilmesi imkânları mevcut olmasa bile, hesap ve faaliyet raporlarında belirtilmesi hâkikatı ortaya koyma bakımından faydalıdır. İdâreci ve teknik kadronun mukavele ile müesseseye bağlanması, dirâyet ve tecrübeleri sayesinde işletme bünyesindeki kıymetlerin müsmir bir şekilde kullanılacağını temin eder. Daha müşahhas bir misâl olarak; işletmenin sahip olduğu makinalar ve tesisat aktif kıymet gösterirler, fakat bunları kullanan veya istihşâlini ayarlayan mâmullerin satışını temin eden şahısların değerleri hiçbir surette itibâre alınmaz. Esâsen alınmaları da imkânsızdır. Ne gibi bir birime vurularak kıymetleri takdir edilecektir. Bu imkânsızlığın meydana getirdiği boşluk, yukarıda da belirtildiği gibi hesap ve faaliyet raporlarında veya zaman zaman neşredilen imzâ sirkülerleri veya broşürlerle kapatılabilmektedir.

İş mukavelelerinde, aksine kâvıt olmadıkça, ücret bâhis konusu işin bitiminde ödenir. Tedyât ile mukavele hükümleri yerine getirilmiş olur. Muhasebe kayıtları, genel masraflar veya mâliyet masraflarını ve kasa veya banka hesaplarını ilgilendirse dâhi, yapılan iş ile müteşebbisin kazandığı değer fazlası muhasebeye geçirilemez. İşletmenin müdürü sıfatı ile hâreket eden ve satış im-

kânlarını, edinmiş olduğu bilgi ve tecrübesiyle hazırlayıp tahakkuk ettiren şahısların yarattıkları değer fazlasının önemi büyüktür.

Bir işletmede iş yerinin mevkii, alâmeti farikaların tanınmışlığı nasıl bir değer kazanıyorsa, beşeri kudreti ifâde eden elemanlarının kâlite ve kapasitesini dikkate almak gerekmez mi?... Aynı mîkdâr sermayenin şu veya bu şahıslar tarafından idâre edilmesinin vereceği neticeler idâreci ve teknisyenlerin özellikleri ile orantılı olacaktır. Beşeri unsuru teşkil eden eiemanların kendilerine ödenen maaşlar dolayısı ile isimlerinin muhasebede görünmesi her hâlde hâkikati belirtmekten çok uzaktır.

5. Muhasebe dışı çalışmalar

Muhasebenin verdiği neticeler kat'iyen küçümsememekle beraber, daha ziyâde şekle âidiyeti, sonuçların değerlendirilmesinde ve hâkiki mevcudât durumunun tesbitinde muhasebe dışı çalışmaları gerektirmekte ve bu çalışmalar hâkiki durumun meydana çıkarılmasına büyük faydalar sağlamaktadırlar.

İstatistikler, neticeler arasında mukayeseler ve tahliller muhasebeden çıkarılan neticelere ışık tutuyorsa da, iktisâdi olaylara konu teşkil eden kıymetlerin hâiz oldukları çeşitli, tahmin ve takdire dayanan, özellikler, muhasebe dışı olarak, mâhiyetleri itibârile, derine inilmesine bu suretle gerçek durumun meydana çıkarılmasına uzmanların müdâhalesini lüzumlu kılmaktadır.

Muhasebe raporlarının gittikçe artan sahifelere yayılan açıklamaları gerektirmesi ve bunun yanında muhasebe müşavir ve uzmanlarının, ilgililerle, selâhiyetle hâkiki durumu bildirmek üzere müteşebbisin temsilcisi olarak görüşmesi gerçek durum ile muhasebenin verdiği

neticeleri telif etmek bakımından önem kazanmıştır.

İmmobilizasyonun müesseseler için tehlike yarattığı hâllerde, bankaların immobilizasyonun çözümlmesine büyük yardımlarda bulunabilmesi, geçici bir dispo-nibilibite kifâyetsizliğine oldukça yüksek bir hâkiki değer veya kısa vâdede nâkid durumunu düzelterek alacakların tâhsili imkânlarının mukâbil teminât olarak gösterilmesi ile mümkün olabilir.

Muhasebede tamamlanması lüzumlu görülen hususlar daha ziyâde muhasebe tekniğinden ileri gelmektedir.

Muhaseb kayıtlarının ancak para birimleri üzerinden olması, buna müsait olmayan kıymet hareketlerini muhasebeye işlenmesine engel olmaktadır. Bu gayet tâbidir. Bir meşhur şahıs borcuna mukâbil, isminin alacaklı tarafından muayyen bir müddet reklâmlarda kullanılmasına rıza gösterse bu olay nasıl ve hangi kıstaslarla muhasebelendirilecektir. Borçlu belki tesbit edilmiş bulunan borcunu yerine getirmiş ve alacaklı da tatmin edilmiş olacaktır. Burada tarafların arasındaki hukukî münâsebetin sona ermesi vâridir. Her iki tarafta meydana gelen kâr veya zarar belki tahmin yolu ile hesaplanacak ve muhasebe kaydı verilecektir. Bu hâlde dâhi bulunan takribî rakkamların sıhhati üzerinde önemle durulmak gerekir. Günümüzde hizmet ve mal taahhütleri önemli bir şekilde gelişmekte ve bunlar mukavelelerle tarafları bağlayıp şarta bağlı mâlî yükümler meydana getirmektedir. Aynen karşılanan kira, işçilik ve sair hizmetler paraya vurulmadıklarından, genel olarak muhasebey geçirilmemektedir. Bir fabrikanın müşâviri olarak tanıtılan mütehassıs, alacağı ücrete mukâbil, sırf «müşavir» unvanından istifâde ederek serbest beslek işlerini genişletse ve mukavelede kararlaştırılan şartlar dolayısı ile

fabrika da kendi yönünden faydalansa bu durumun muhasebesi, ortada para biriminden bâhis olmadığı hâlde, nasıl mümkün olacaktır.

Evvelce de görüldüğü gibi, mevcut mukavele mucibince doğan taahhütleri için alıcının bâhis konusu taahhütlerini yerine getirmesi muhasebece tesbit edilse dâhi, malın miktar ve kalite kontrolü, öngörülen tarihte teslimi gibi hususlar oldukça güçlüklerin çözülmesi zorunluluğunu yaratmaktadır. Ayrıca bütün özel durumların muhasebeye intikâli, ilgili firmanın muhasebeye ayırdığı «bütçe» ile de sınırlıdır. Gerçek durumu çıkarmak amacı ile yapılacak masraflar firmaya ağır külfetler yüklememeli, yaratacağı fayda ile mütenâsip olmalıdır.

Güdümlü bir ekonomide, işletme bünyesinde yapılan icatların hâkiki değerleri muhaseblendirilmedikleri gibi, satın alınmayan, fakat faaliyet süresince meydana gelen peştemallıklara ait kayıt da verilmemektedir. Çoğu zaman, firmanın devri bâhis konusu olduğunda tesbit edilen peştemallıkların, faaliyet süresinde de inceden incele hesaplanıp aktifleştirilmesi firmanın gayrimaddi mevcudunu belirtecektir.

Muhasebeye kaydedilemeyen olaylar olduğu gibi, aksine, muhasebede görünen, fakat mevcut olmayan durumlar da vardır. Kıymetlerin kısmen veya tamamen kaybetmiş maddi veya gayrimaddi mevcutlar, türlü sebeplerle çıkışları yapılmadıkları için hesaplarda görünürler. Ayrıca, firmanın gerçek durumunu saklayan bu gibi hâller kaçınılması çok defa mümkün olmayan tehlikelerin doğmasına sebep olmaktadır.

Muhasebede bir alacağın teminatını teşkil eden kıymetlerin kaydı verilmediği gibi, ipotekli borcun da aktifte mevcut karşılığı bilânçoda açıklanamamaktadır. Alacaklı bakımından bu hususların özel

bir hesapta muhasebelendirilmesi elverişli olsa, borçlu böyle bir açıklamada bulunmayı müsâit karşılamayacaktır.

6. Hesaplardaki Özellikleri yardımcı muhasebe dışı defterlerde tâkip etme lüzumu

Muzaaf muhasebe şahıs hesaplarında teminat vesaire gibi karşılıkları göstermediğinden, muhtelif kalemlerden mürekkep özet hâlindeki yıllık bilânçolarda bu hususlar lâıyık ile ifâde edilemez.

Bilânço, sadece hukukî bakımdan borç ve alacakları pasif ve aktifte gösterdiğinden, ilerde vuku muhtemel hâlleri itibâre alarak götürü dâhi olsa, mevcut karşılıkları bilânçoya dâhil etmek gerekir.

Borç ve alacaklar, muhasebe harici olarak tutulan vâde defterinde tâkip edilebilir. Vâdelerinin yakınlaşması ile başlangıç durumları değişeceğinden devre sonlarında tanzim edilecek bilânçoda kısa, orta, uzun vâdeli olarak tasnifleri kolaylaşır.

Uzun vâdelilerde, seyyaliyet alacaklı için önemli olduğu kadar, borçlu için kısa vâdeli borcun karşılanması zorunluğu vardır. Şöyle ki; uzun vâdede alacaklı olan bir firma bakımından bu alacak bir seyyâliyet unsuru değildir. Hâlbuki kısa vâdede alacağı nisbeten seyyâl olarak kabul edilebilir. Borçlu olan firma bakımından uzun vâdeli borcu için seyyâliyet lüzumlu olmadığı hâlde, kısa vâdeli borcu için seyyâliyetle önem verip, gerekli tedbirleri alması zârudur. Vâde defteri tutulması suretile borç ve alacakların vâdeleri itibârele birbirlerini müsâit bir şekilde karşılamaları imkân dahiline girer. Bilhassa, bankalara kredi tekliflerinde, immobilizasyondan sakınmak için gerekli olan bu hususa verilecek önem, hayatî her hangi bir endişeyi önlemek bakımından, seyyâliyetin teminini mümkün kılar.

7. Değerin götürü olarak tesbiti.

Muhasebelenecek olayların para birimi üzerinden değerlendirilmesi için müteaddit yollar vardır. Başlangıçta, alış fiyatı satış fiyatını tesbit için bir mesnet teşkil edebilir. Satış değeri, ekseriya, kullanma değerinden farklıdır. İstihşâl makineleri, beklenen belirli bir işi yapamayacak duruma geldiklerinde muhasebede görülen değerlerini hâkikatte kaybetmiş olurlar. Bundan başka, makineler zamanla demode oldukları gibi, çalışmaları süresince de yıpranıp başlangıç değerlerinin altına düşebilirler.

Tatbikatta, makineler, mefruşat ve mallar mâliyet masraflarını karşılayacak bir şekilde, hâkikate uygun olarak ait oldukları hesaplara kaydedildikleri hâlde, işletme tarafından istifade edilen insan emeğinin gücü ve kalitesi muhasebelen- dirilemez.

Bu statiklik, yeni gelir kaynakları arayan teşebbüsler için tatmin edici değildir. Mâmuillere başlangıç değerinin üstünde kalitesinin yüksekliği ile değer katan insan emeğinin neticesi ancak satış ânına kadar, edinilen kıymet fazlası, ekseriya gizli kalmaktadır.

Bilânço kalemlerinin hâkiki anlam- larını ortaya çıkarmak için yetkili bir muhaseb mütehasssısının incelemelerde bulunmasına lüzum vardır.

Muhasebe çoğunlukla, iktisâdî gayelerden ziyâde, vergi kanunlarının cezalarla müeyyidelenmiş icâblarının yerine getirilmesi amacı ile plânlaştırılıp tahakkuk edecek vergiye doğru bir matrah çıkarılması için tutulmaktadır. Vergi matrahı için doğruluk izâfe edilen netice çoğunlukla iktisâdî ve ticârî durumu aksettiremez. Özellikle vergi matrahından indirilmesi câiz olmayan zararlar firma için hâkiki bir zarar teşkil ettikleri hâlde mâlî bilânçolarda kârdan indirilmez. Bunun-

la beraber edinilen neticelerin hâkiki durumla mukayesesi ve tâhlili yapılarak teşebbüs ve işletmelerin iktisâdî hayatı, mevcutları kontrol altına alınarak, tesbit edilecek hâkiki durumunun ışığı altında çalışması bir programla tanzim edilmelidir.

Müessesenin durumunu pekleştiren lehte farklar müsait karşılanıp, sağlam bir geleceği garanti eden gizli ihtiyatların tesisine âmil olacağı gibi, aksi de düşü- nülebilir. Aleyhte farkların belirtilmemesi gelecekte kötü durumların doğmamasını ve firmayı yıkılmaktan korunmasını temin edecek nitelikte değildir.

Bilânço neticelerinin üzerinde yapıla- cak incelemelerle gerçeğin bilinmesi için sadece rakkamlar değil, fakat rakkamların temsil ettiği oldukça muğlâk durum- ların gün ışığına çıkarılması gerekmektedir.

Örneğin bilânçoda «para mevcudu» o- larak görünen «Kasa» firmanın kasasında bulunan nâkitle, henüz bedeli tâhsil olunmamış çekler ve yabancı paraların TL. karşılıklarını ihtivâ eder. Memleket para- sının muteberliği kabul edilmesine rağmen yabancı para ve çeklerde aynı kesinlik mevcut değildir. Yabancı paranın hâkiki olup olmadığı bir tarafa bırakılsa dâhi geçerliği bâhis konusu olabilir. Muh- telif «specimen» lerle mutabakat temini, bankalar tarafından ve hattâ yetkili uz- manlarca yapılabilir. Gerçek durumun meydana çıkmasına kadar eldeki kayı- larla iktifâ etmek zorunluğu vardır. Çek- lerde durum daha açıktır. İmzaların hâ- kikiliği, provizyon mevcudiyeti ve bloka- jı, ibrazın çekin müstehâkı tarafından ya- pılıp yapılmadığı, tanziminden itibâren muayyen müddetler zarfında çekin öde- yicisi olan ilgili bankaya ibraz edilme keyfiyeti, yabancı para üzerinden tanzim edilmiş çeklerde, bunlardan başka, tah- sil edilme formalitelerinin tamamlanma-

sı lüzumu, nâkdin temsil ettiği «en caisse» durumun sıhhatini engelleyebilir. Zîrâ, bu kâbil kıymetli evrakın memleket parasına çevrilmesine ve hâkikî «en caisse» vasfını kazanabilmesine kadar sırası ile «en caisse - disponibilité - liquidité - mobilisation» a kadar giden muhtelif kademeler mevcut olabilir.

Bankalar hesabında, vâdeli ve vâdesiz mevduat topyekûn gösterildiğinden her iki nev'i mevduata ait meblağların disponibilité derecelerinin bilinmesi gerekir. Şöyle ki; bankaya tevdi edilmiş paralar bâzı kredilerin teminatı olabilir. Bankaya olan borcun muayyen bir yüzdesinin vâdeli olarak banka nezdinde bulundurulması hususunda vâki anlaşma neticesi böyle bir mevduatın özelliği açıklamaları gerektirir. Üçüncü bir şahıs lehine aynı durum yaratılmışsa konu daha da muğlâklaşır. Senetlerin bankaya kırılması suretile hesaba yatırılan senet hasılı sâfilere, her ne kadar mevduat olduğu veya borçlu hesapta kayıtlı borç mikdarını düşürdüğü hâlde, senetler muhâtapları tarafından ödenmedikleri takdirde, bankaca mudie ve sırasıyla ciranatalara rücu edileceğinden alacaklı ve borçlu hesap bakiyelerinin üzerinde işlemle durmak gerekir.

Âni nakit ihtiyaçlarının karşılanması gâyesi ile ve faizlerden de istifâde edilecek temin edilen tahviller, bilhassa piyasanın dalgalı olduğu zamanlarda hâkikî ve muhasebe değerleri arasında leyhte ve aleyhte önemli farklar gösterirler. Bu farkların açıklanması leyhte olduğu zaman kredi talebinde bulunan müşteri tarafından yapıldığı hâlde, kıymet düşüşlerinin tesbiti bankacı veya muhasebe uzmanlarının incelemeleri sonunda meydana çıkabilir.

Nâkdî durumun ilk bakışta basit olarak görülen tesbitinde hâkikat ile muhasebe arasında mevcut olabileceği düşü-

nülebilen farklar, nâkde çevrilmesi veya para birimi ile değerlendirilmesi güç olan kalemlere doğru gidildikçe kendini daha açık olarak gösterir.

Karakteristik bir misâl olarak gayrimenkuller ele alınabilir. Genel olarak, maddî sabit kıymetler muhasebe bakımından tamamen amorti oldukları hâlde hâkikatte gerçek bir değer ifâde ederler. Buna mukâbil kullanılma imkânları tamamen kaybolmuş varlıklar da hâkikî değerlerinin üstünde ait oldukları hesaplarda görünebilirler. Menkul ve gayrimenkul malların sigortalanmış olup olmaması veya sigorta şartlarının bütün riskoları kaplaması hasar ve zarar vukuunda telâfi imkânları muhasebe dışı karakter taşırlar. Gayrimaddî kıymetler meyânında bulunan patent, ihtirâ, şerefiye ve imtiyâz hakları'nın hâkikî değerlerinin tesbitinde muhasebe kayıtlarıyla mutâbakatı, yeniden değerlendirmeleri gerektirecek nitelikte olabilir.

Muntazam tutulmuş muhasebenin neticelerini ihtivâ eden bilânço, kâr ve zarar hesapları, şekle ait bütün kayıtları doğru olarak verse dahi, yukarıda görüldüğü gibi, muhasebeye intikâli, türlü nedenlerle, çoğu defa mümkün olmayan gerçeklerin bilinmesi için tamamlayıcı açıklamaları zârurî kılmaktadır. Bu hâl ticârî ve iktisâdî şartların gittikçe muğlâklaşması, ardında saklandığı rakkamlardan çok daha önemli gerçek sonuçların çıkarılması zorunluğunu ortaya koymaktadır. Böylece bir firmanın hâkikî durumunun bilinmesi gereken hâllerde sâdece bilânço, kâr ve zarar hesaplarının ilgililere tevdi veya muhasebe kayıt ve vesikalarının kânunî mevzuat ve muhasebe usullerine göre incelenmesi değil, fakat yetkili bir muhasebe mütehasssının gereken muhasebe dışı açıklamalarla muhatabını aydınlatmasını gerektirir.

Muhasebe neticelerinin geçmiş yıllarla mukayesesi para değerinin kararsızlığı,

gittikçe düşmesi sebebiyle istenilen açıklığı vermemektedir. Muhasebe matematikten büyük ölçüde faydalanmasına rağmen, rakkamların değerleri, ifâde ve temsil ettikleri kıymet hâreketlerinden doğar. Örneğin, aynı para birimi ile ifâde edilen bir malın on yıl evvelki fiyatı ile bugünkü satış fiyatı arasındaki fark matematikte artı bir fark getirse bile para değerindeki düşüşler bu neticenin matematikle bulunan artı bir fark değil, aksine eksi bir fark olduğunu gösterir.

Demek oluyor ki, muhasebede sadece matematik neticeyi göstermek kâfi gelmiyor, rakkamların ait oldukları hesapların önemine ve özelliklerine göre kıymetlendirilip, açıklanmasını da gerektiriyor.

8. Bilânçonun Okunması ve Açıklanması

Hâkiki durum ile muhasebe neticelerinin bilânçoda tesbit ettiği kaydî durum arasında mevcut farklılık, muhasebe incelemelerinde bulunanların gayretleri ile tesbit edilir, nedenleri açıklanırsa hesaplar da gerekli tashihler yapılarak mümkün mertebe gerçeğe yaklaşılr. Bu işlemler devre zarfında yapılabilirse de, genel olarak, devre sonu bilânçolarında mümkün olur. Zirâ bilânçoda netice hesapları da bütün teferriâtıyla çıkarılacağından, devre zarfında çıkarılması pek mümkün olmayan kâr veya zararlar görülebileceği gibi, alış fiyatı üzerinden yapılan amortismanlar, kıymet düşüşleri, muhtemel zararlara karşı ayrılan karşılıklar, yeniden değerlendirmeler, yenileme fonları ve ihtiyaçlar ile muhasebe kayıtlarının karanlık noktaları aydınlığa kavuşur.

Yapılan tashih ve açıklamaların matematik verilerle, çoğu zaman, ilgisi olmayabilir. Bilânçolarda, gerçeğe mümkün mertebe yakın netice elde edebilmek gayesiyle yapılan düzeltmeler bazı defalar doğru olmayan neticelere de meydan

verebilir. Bilhassa, amortismanlarda kânunen ve usulen tefrik edilmesi gereken nisbetler dâhilinde menkul ve gayrimenkullerde sifıra irca edilen mevcut kıymet, firmanın tamamen faydalanmasından gelir temin etmesi sebebiyle hâkikatte küçümsemeyecek bir değer ifâde edebilir. Bu şekilde gerçeği tam olarak aksettirmeyen indirimler, vergi bakımından olduğu gibi, ortaklıktan ayrılan şahıslara ödenmesi gereken hisse bedelinin de haksız olarak az olmasına ve nihâyet firmanın fakirleşmiş veya âksi istikamette gerçek durumdan uzaklaşan düzeltmeler reklâm ve kredi teminine müsâit zemin hazırlamak üzere yapıldığı takdirde kâr'ın olduğundan fazla görünmesine sebep olabilir.

Netice olarak, bilânço münasebetile yapılacak düzeltmelerin selâhiyetli mütehasıslar tarafından titizlikle, hiç bir ard düşüncenin tesir altında kalmadan yapılması ve muhasebe neticelerinin mümkün mertebe gerçeğe uygunluğunun temin edilmesi gerekir. Aksi hâlde, muhasebenin esas fonksiyonu olan «gerçeklik» unsuru ortadan kalkar ve neticeler itimât telkin etmekten uzak olur.

Firmaların tasfiye işleri ile uğraşan hukukçular, payların bölüşülmesinde ve tazminatların ödenmesinde büyük zorluklarla karşılaşılır. Buna mukâbil muhasebeciler de çıkardıkları neticelerin gerçek duruma uygun olduğunu yeterli hukuk bilgileri ile isbât etmek zorundadırlar. Bir firmanın hâkikî öz varlığını hesaplarken, sâhip olduğu peştemâliye ve alâmeti farikalarının ve müessese isminin değerini itibâre almamak gerçek bir sonuca ulaştıramaz. Bir kıymetin tahakkuku için her hâlde tâsfiye bahis konusu olmamalıdır. Fakat yıllar boyu kazanılan bu kâbil görünmeyen zenginliklerin bir müessese bünyesinde takdiri de kolay değildir.

9. Şahıs hesaplarının karşılığı mü-nâsebeti

Firmalar arasında karşılıklı hâreket eden şahıs hesaplarını birbiri ile bağdaştırmak bazı hâllerde mümkün olmamaktadır. Genel olarak, alacaklı hesapları tetkik ederken karşı firmanın muhasebesinde borçlu olarak görünen kayıtları aynı nitelikte mütalea etmek gerekmektedir.

Kayıtların karşıt olarak geçişi, nisbeten yaklaşık tarihte olmakta, tâsfiyelerinde hesaplar aksi kayıtlarla kapanmaktadır. Alacak ve borç, şahıs hesaplarında tarafların mâmelekini yakından ilgilendirir. Bununla berâber, her firmanın bünyesine uygun bir muhasebe plânı olması sebebiyle ve genel olarak hesaplar arasında mevcut olması gereken «mutabakât» a titizlik gösterilmezse, normal bir faaliyet süresi içinde mahzurlarını pek ortaya koymayan bu ilgisizlik, bilhâssa iflâs ve tâsfiye hâllerinde muhasebe uzmanlarını uğraştıran bir durum yaratabilir.

Her firmaya hâkim değişik görüşler

sebebiyle, bilânçolar üzerindeki çalışmalarda mevcut görüş açısından neticelere varmak, tutulan muhasebenin özelliklerine göre hesap neticelerini incelemek zorunluğudur. Zirâ, muayyen bir görüş açısından tutulan muhasebede tâkip edilen yolun ve ulaştırdığı neticelerin sıhhati bakımından tetkiki ve sonunda bu neticelerin tashih mümkün olur.

İki firma arasında karşılıklı çalışan alacaklı ve borçlu şahıs hesaplarının bir câri hesap şeklinde olması ve bunun da bir anlaşmaya dayanması dolayısı ile muhtemel yanlışlıklar muayyen zamanlarda yapılacak mutabakatlarla telâfi edilmektedir. Böylece, her borç ve alacak kaydı karşılıklı çalışarak hesabı cârinin işlemleri arasında tâsfiye edilecek, ancak hesabın kesilmesi anında duruma göre borçlu olan bakiyeyi alacaklısına tediye ederek hesapları kapatacaktır.

İktisâdî ve ticârî hayatın gelişmesi şahıs hesaplarının mevcut önemini gittikçe arttırmakta ve bilhassa mutabakat temininin devamlı olmasını gerektirmektedir.

Ayın Ekonomik Olayları

Batı Avrupada Malî Kriz

Yazan: Faruk ÇEHRELİ

Kasım ayını etkileyen olayların başında; Batı Avrupa'nın içine düştüğü malî kriz gelmektedir. Frankın bir türlü değerinin sabit tutulmaması, İngiliz Lirasının devalüasyona, alınan borçlara rağmen düşmekte devam etmesi, buna karşılık Alman Markının kıymetinin artması malî krizin nedenleri olmuştur. Fransız Frankının malî krize dayanamıyarak devalüe edileceği kanaatinin yaygın hale gelmesi, Avrupa'daki bir çok borsaların kapanmasını imtaç etmiştir. Bon, Madrit, Helsinki, Stokholm, Oslo, Zürih, Hong Kong borsaları günlerce kapalı kalmıştır. Bu arada Alman Markına ve altına hücum artmıştır. Bir günde mübaya edilen Alman Markının 650 milyon Dolar gibi bir seviyeye yükseldiği, üç günde 1,8 milyar Alman Markı satın alındığı görülmüştür. Alman Hükümet Sözcüsünün ifadesine göre bu durum «Bugüne kadar görülmemiş bir şeydi.» Newyork'ta Alman Markı 25,189 sent veya 3,97 Alman Markı bir Dolar olan en yüksek seviyede kırılarak, 25, 1950-25,200 sent, bir Alman Markına kadar yükselmiştir.

Malî krizin belli başlı sebebi olarak: Ortak Pazar memleketlerinden bulunan iki büyük ekonomi Almanya ve Fransa arasındaki güç farkına işaret edilmektedir. Alman sanayiinin gün geçtikçe kuvvetlenmesi, ihracatının devamlı olarak artması neticesi dünya piyasalarının bir çoğunu ele geçirirken Fransa ve İngilterenin bu piyasalardan çekilmesi, geçen sene Fransa'da başlayan öğrenci olaylarının doğurduğu siyasî buhranın sebep olduğu istihsal eksikliği Alman markını güç kazanmasını sağlarken Fransız Frankında kıymetini kaybetmesine sebep olmuştur.

Krizin atlatılması için üzerinde durulan tedbirler olarak Alman markının revalüe edilmesi ve Frankın da devalüe edilmesi teklifleri idi. Fakat bu iki tedbirinde müsbet bir netice sağlamayacağı palyatif olmaktan ileri geçemeyeceği her iki ekonomi içinde ileride komplikasyonlar yaratacağı bilinen hakikati karşısında bu yollara baş vurulmamıştır.

De Gaulle cesaretli bir kararla deva-

lûasyona gitmeyi red etti. İçinde bulundukları krizi atlatmak için Alman Markının Revalüe edilmesinde ısrar etti. Alman iktisatçıları Alman Markının revalüe edilmesini bugüne kadar kazanılan piyasaların elden çıkması demek olduğunu; Alman Ekonomisinin verimliliğine rağmen dış piyasalardaki rekabet gücünün azalacağını; gene yabancıların kendi piyasalarında kendi üreticilerine karşı fiyat bakımından üstün duruma geçeceğini düşünerek Alman markının revalüe edilmesini kabul etmediler.

Bugün için alınan bazı arızı olmak niteliğın taşıyan tedbirlerle geçici olarak vasıflandırabileceğimiz şekilde kriz atlatılmış bulunmaktadır. Bonda toplanan onlar Fransa'ya borç vermeyi kabullenmiştir. Almanya ihracatına yüzde dört vergi zammını ithalâtına da aynı oranda bir vergi indirimini uygulamaya başlamıştır. Fransa oniki kasım salı gününden itibaren yüzde altı olan iskonto haddinin yüzde yediye çıkartmıştır. Aynı zamanda tasarruf tedbirlerine baş vurarak cari harcamalarda kısıntı yaparken bankaların her zaman kasalarında bulundurduğu ihtiyat akçe, miktarını yüzde 4,5 dan yüzde 5,5 çıkartıldığı gibi kısa vadeli esnaf kredilerini de tahdit etmiştir.

Alman Merkez Bankası aldığı bir karar neticesi alınan dolardan başka dövizleri dolara tahvil edilerek hazine bonusu şekli de Amerika'ya plâse edildi. Geçen ay içinde yabancıların Amerikan hazine bonoları şeklinde sahip oldukları kıymetlerde 284 milyon dolarlık bir artış sağlandı. Fransız Frangı ve Sterlinlerin dolara tahvili Fransız frangının ve İngiliz lirasının kıymetini yükseltmiştir.

Netice olarak: Alınan tedbirler tamamen geçici mahiyette olup, bugün için kısa süreli olarak rizkin atlatılmış olduğunu kabullenmekte zaruret vardır. Köklü tedbirler alınmasının şart olduğuna kaniyiz.

Dünya paraları arasında daha realiteye uygun bir hiyerarşinin kurulması; büyük ülkelerin ekonomilerini islâh etmeleri; dünya para sisteminin yeniden gözden geçirilmesinin gerektiğine kaniyiz.

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI DÖRDÜNCÜ YILINA GİRERKEN

26 Kasım 1965 tarihinde, İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası tarafından ortak bir teşebbüs olarak kurulan İktisadî Kalkınma tesisi bilâhare isim değişikliği yaparak, İktisadî Kalkınma Vakfı adı ile iktisadi hayatımızda görev almıştır. Kuruluş gayesi: özel sektörün yanında yer alarak;

— Türkiye'nin sanayi ve dış ticaret sahalarındaki gelişmesinin hızlandırılmasına hizmet etmek;

— Ortak Pazar ve plânlama konularında incelemeler yapmak;

— Hususiyle özel sektörün AET karşısındaki durumunu araştırmak, sektör etüdleri yaparak her sektörün AET ve diğer piyasalar karşısında durumunu tespit etmek;

— Bilhassa ihracat ve rekabet imkânlarımız üzerinde durmak;

— AET nin bu sektörlerle ilgili it-halât ve satış formalitelerini, ortak gümrük tarifelerini ve tüketici alışkanlıklarını tesbit etmek;

— AET karşısındaki aksak ve zayıf taraflarımızı ortaya koyarak hal çarelerini bulmak;

— AET içinde ki çeşitli iktisadi olayları takip ederek özel sektör mensublarına bilgi vermek; konuları idi.

Bugüne kadar plânlama ile ilgili etüdler bir arada yirmi iki kıymetli yayın halinde çalışmalarını alakalıların faydasına

sunmuş bulunmaktadır. Halen herbiri Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu nezdinde eğitim görmüş on araştırmacı uzman ile ekonomimizin çeşitli dallarında AET ile mukayeseli olarak araştırmalar yapmaktadır.

Öteden beri bu teşekküle karşı yönelen tenkitlerde, teorik çalışma içinde oldukları pratik sonuçlar vermedikleri hususu alakalılarca da belirtilmektedir. İtiraf etmek gerekirken teorik sayılacak, pratik sonuçları hemen görülmeyecek cinsten olmuşlardır.» Bunun sebebi olarak konunun ve vakfın yeni oluşuna işaret ediyorlar. Bizler bu konuları öğrenmek durumunda idik. Dünyamız için yepyeni bir gelişim olarak Avrupa Ekonomik Topluluğunun işleyişini öğreniyor organlarını tanımaya ve tanıtmaya bu topluluk ile kurmakta olduğumuz ortaklığın ana hatlarını ve prensiplerini incelemeye çalışıyorduk. Şimdi artık kendimizi yeterli kadar gelişmiş, daha ayrıntılara inebilir ve pratikte etkilerin ve sonuçlarının neler olacağını görebilir duruma gelmiş hissediyoruz.»

Bu hususta kendilerine hak vermekle beraber çalışmaların yetersiz olduğuna belirtmek isteriz. Yunanistanın bu gibi çalışmaları seneler evvel bitirdiğini Ortak Pazar içinde memleketimizden çok daha önemli bir mevkide bulunduğunu ve ortak pazar memleketlerinden faydalandığını görmekteyiz.

İktisadî Kalkınma Vakfının çalışmalarının teorik kaldığı hususundaki kanaat yanında bu teşekkülün ortaya koyduğu etüd ve araştırmalardan muayyen bir zümrenin faydalandığı hususu da yaygın bir görüştür. Çok değerli iktisatçıların yer aldığı bu güzide teşekkül, orta ve küçük işletmelerin faydalanacağı konuları ele almadıkça özel sektörün bütünü ve Millî Ekonomimiz için faydalı olamaz. Memleketimizdeki büyük çaptaki işletmeler; bu-

günün icab ettirdiği piyasa etüd ve araştırmasını yapmaya yetecek imkânları olduğunu, gerek ortak pazar gerekse diğer piyasalar hakkında yeterli incelemeleri yapacak malî güçte bulunmaktadırlar. Zaten hükümetler dün ve bugün sayıları pek cuzzi olan bu teşekkülleri korumakta ve onlar lehine monopoller yaratmaktadır. İktisadî Kalkınma Vakfından beklenen imkânları olan işletmelerin yapabilecekleri araştırmaları onlar için faydalı olacak bir acıdan yalnız onlar için ücretsiz olarak yapmak değildir.

İktisadî Kalkınma Vakfı çalışmalarını orta ve küçük işletmelere yönettiği takdirde üzerinde durulması gereken ilk problem prodüktivite sorunlarıdır. Ortak Pazar içinde yapılan çalışmaları takib etmek, Millî Prodüktivite Merkezi ile işbirliği kurarak Ortak Pazara tam üye olabilmek imkânımızı sağlayacak faktörlerin başında yer alan prodüktivite sorunlarımızı halletmek elzemdir.

Evvelce de belirttiğimiz gibi, Türkiye için dünyaya açılan pencere niteliği taşıyan ortak pazar, aynı zamanda memleketimiz için sektörler bakımından ihracata yönelebilecek mahiyet taşıyanlar haklarında yeterli fikri de verecektir. İktisadî Kalkınma Vakfı yönetim kurulu başkanı sayın Behçet Osmanağaoğlunun sözü ile «Avrupa memleketleri için dönüşü olmayan bu yol» memleketimiz için de asla dönüşü olmayan bir yol olarak kabullenmek gerekir.

ATİNA ONSU 35 \$ DAN BİR TABAN FİYATI DÜŞÜNÜLÜYOR

Milletlerarası Para Fonu Direktörü Mr. Schweitzer geçen ay içinde verdiği bir demeçte altın fiyatında onsu 35 dolar olarak bir tabanın bulunmasına taraf olduğunu söylemiştir. Bu suretle Direktörün, Amerikan hükümetinin görüş-

lerinin karşısında yer aldığı anlaşılmak - tadır. Direktör, bunun kendi şahsi kana - ati olduğunu ve Milletlerarası Para Fonu - nun bu konuda henüz bir karar almamış bulunduğunu açıklamıştır. Karar, Ameri - ka Birleşik Devletlerinin en çok reye sa - hip olduğu üye devletler temsilcileri tara - fından alınacaktır.

Amerikan Hazine Bakanı geçen hafta yaptığı bir konuşmada, ülkesinin onsu 35 dolar tespit edilen altın fiyatından başka, altının serbest piyasa için herhan - gi bir tabanı kabul etmesinin söz konusu olamayacağını bildirmiştir. Serbest piya - sada altına böyle bir taban fiyatı, Millet lerarası Para Fonu'nun Güney Afrika ta - rafından teklif edilen altını onsu 35 do - lardan satın almağı kabul etmesi ile ken diliginden teessüs etmiş olacaktır. Zira bu takdirde, Güney Afrika, artan ve dü - şen fiyatlara göre, serbest piyasada iste - diğı kadar altın satmak imkânına kavuş - muş olacaktır.

Mr. Schweitzer, konuşmasında kendi - sinin ve mesai arkadaşlarının, herhangi bir üye memleketten onsu 35 dolardan teklif alındığı takdirde, Fonun altın satın almağı hukuken mecbur olduğu kanaa - tinde olduklarını bildirmiştir. Fakat, di - rektör, bu kanatin hem politik, hem hu - kuki bakımdan reddedilmekte olduğunu da sözlerine ilâve etmiştir.

Bir soru üzerine Mr. Schweitzer, dün yanın monoter durumunun bir süreden beri sakin bir manzara arz etmekte oldu - ğunu bildirmiştir. Direktöre göre, bu ge - lişmenin önde gelen sebebi, Amerika Bir - leşik Devletleri ile nîgiltere'nin ödemeler dengesi durumlarını düzeltmeleri ihtima - linin son zamanlarda kuvvet kazanmış ol masıdır.

Direktör, Amerika'da ekonominin bir durgunluk devresine girmesini bekledi - ğini ve bunu ümit ettiğini söylemekle be - raber, dünya ticaretinde her hangi bir

durgunluk ihtimalinin söz konusu olma - dığını belirtmiştir. Schweitzer'e göre, ge - leneksel olarak dış ticaret fazlaları ile karşılaşan Avrupa devletlerinin ekspansi - yoner politikaları böyle bir ihtimâli orta - dan kaldırmıştır.

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Genel Kuruluna Takdim Olunan Rapor Muhtevasından 1967 Ödemeler Dengesi

1967 yılı ödemeler dengemiz 1) cârî işlemler, 2) sermaye hareketleri olmak üzere, aşağıda iki bölümde gözden geçi - rilecektir.

1. Carî işlemler ve geçen yıllarla mukayesesi :

Son yılın carî işlemler dengesi, 114 milyon dolarlık açık vermiştir. Bu sonuç bir yıl öncesine kıyasla 50 milyon dolar daha elverişli. 1965 ve 64 yıllarına göre, az elverişli, 279 milyonluk açık veren 1963 e nazaran ziyadesiyle elverişlidir. Ayrıca Plân ve Programın 1967 için öngördük - leri açık rakamlarının da çok altındadır.

Bunun ilk sebebi, bundan önceki ti - caret dengesi bahsinde açıklanmış oldu - ğu gibi, ticaret açığımızın tahminlerin al - tında gerçekleşmiş olmasıdır. Bunun dı - şında, cârî işlemler meyânında, bazı gö - rünmeyen kalemlerin aktif sonuçlarının olumlu etkileri de zikredilebilir.

Görünmeyen kalemlerden en verimli olanı, dış ülkelerde çalışan işçilerimizin memlekete transfer ettikleri gelirleridir. Bu kalemden son yıl 93 milyon dolarlık döviz sağlanmıştır. 1964 yılının son ayla - rında 9 milyonla ortaya çıkan bu yeni dö - viz kaynağı 1965 te 70 milyon, 1966 da hattâ 115 milyon dolar getirmiştir. Veri - minin artacağı umulurken, son yıl 22 mil - yon düşmüş olmasının çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan bir kısmının Maliye Bakanlığımızca son aylarda alınan ted -

birlerle telâfisinin mümkün olacağı beklenmektedir.

Buna karşılık yıllardır umut bağlanan turizm gelirleri 1967 de de gerçekleştirilememiş ve 13 milyon dolarlık turizm gelirimiz 27 milyonluk dış seyyahatler giderimizle harcandıktan maada 14 milyonluk pasif bir bakiye bırakmıştır. Bu olumsuz sonuç, geçen yıllarinkine de uymakta ve umutlar gene gelecek yıllara kalmaktadır.

Cârî işlemler dengesinin aktifine yardım eden öteki kalemlerden «Diğer görünmeyenler»in 1967 de 22 milyon dolarlık net bakiyesi ile NATO enfrastrüktür ve off Shore'dan gelen 14 milyon dolar gelir, 93 milyon dolarlık faiz ödemeleri, 14 milyonluk dış seyyahat giderleri, 25 milyonluk yabancı sermaye kâr transferleri ve 7 milyon dolar proje kredileri hizmet bedellerinin toplamı olan 81 milyon dolarlık giderlerimizi karşıladıktan sonra, görünmeyen işlemler dengesinin aktifine 48 milyon bırakmıştır.

162 milyon dolar tutan 1967 ticaret açığımızdan bu 48 milyon düşüldüğünde, cârî işlemler dengesi açığı 114 milyon dolara inmiş bulunmaktadır.

Bu açıklamaların dayanağı olan rakamlar, I. Beş Yıllık Plan döneminin geçen yıllarıyla mukayeseli olarak 1 nolu tabloda gösterilmiştir.

2. 1967 sermaye hareketleri ve geçmiş yıllarla mukayesesi :

1967 cârî işlemler dengesinin 114 milyon dolara inmiş bulunan pasif bakiyesi sermaye hareketleri bölümünün çeşitli giriş ve çıkışlarının bakiyesi olan aktiflerle, aşağıda açıklanan şekilde karşılanmış olmaktadır.

Bu çeşitli giriş çıkışlar, sırasıyla şunlardır:

a) Dış borç ödemeleri için 125 milyon dolarlık çıkış olmuştur.

1967 de bu tek çıkış kalemidir.

b) Özel yabancı sermaye faslından ise 17 milyonluk giriş olmuştur.

c) Amerikan suplus'lerinden bu yıl hiç ithalat yapılmamıştır.

d) Bedelsiz ithalat yolu ile 12 milyonluk ve

e) Proje kredileri şeklinde de 63 milyonluk girişler olmuştur.

f) Kredili ithalat rejimi 1964 ten beri işletilmemektedir.

g) OECD'nin Türkiye'ye Yardım Konsorsiyumu çerçevesinde sağlanan dış finansmanlarla 190 milyon dolarlık girişler olmuştur.

Yukarıda b, d, e, g harflerinde gösterilen girişler toplamı 302 milyon dolar tutmaktadır. Bu yekundan a harfinde açıklanan 125 milyonluk çıkış düşüldüğünde, sermaye hareketleri aktif bakiyesi olarak 177 milyon dolar kalmaktadır.

Yukarıda sözü edilen cârî işlemler dengesinin açığı olan 114 milyon doları da 177 milyonluk aktiften çıkarınca, aktif bakiyesi olarak geriye 63 milyon kalmış olmaktadır.

Bu açıklamaların temeli olan kalemlerle 1967 rakamlarını, geçmiş yıllarla mukayeseli olarak aşağıdaki «Ödeme Dengesi Hesapları» tablosundan izlemek mümkündür.

Bu hesaplardan anlaşıldığı gibi, 1967 yılında sermaye hareketleri kalemlerinin aktif bakiyesi olan 63 milyon doların karışılması şekli şöyle açıklanmaktadır:

— Altın ve döviz rezervlerimizde 16 milyon dolarlık;

— Bilateral anlaşmalar hesap bakı-yelerinde de 5 milyon dolarlık artışlar olmuştur. Bunların toplamı 21 milyon -dur. Bu rezerv artışları, fiilen kullanı-

TABLO : 1
CÂRİ İŞLEMLER DENGESİ
(milyon \$)

Câri İşlemler :	1963	1964	1965	1966	1967
A. DIŞ TİCARET					
1) İthalât (cif)	— 687	— 537	— 572	— 718	— 685
2) İhracat (fob)	368	411	464	490	523
Ticaret Dengesi	— 319	— 126	— 108	— 228	— 162
B. GÖRÜNMEYENLER :	— 31	— 31	— 32	— 31	— 35
1) Dış borçlar	— 13	— 14	— 10	— 14	— 14
2) Dış seyyahatler ve turizm (net)	0	9	70	115	93
3) İşçi gelirleri	— 2	— 5	— 15	— 16	— 25
4) Kâr transferleri	0	— 4	— 7	— 7	— 7
5) Proje kredileri hiz. ödemeleri	37	10	4	2	22
6) Diğer görünmeyenler (net)	— 9	— 35	10	45	34
C. ENFRASTRÜKTÜR VE OFF SHORE :	49	59	20	19	14
CÂRİ İŞLEMLER DENGESİ	— 279	— 102	— 78	— 164	— 114

TABLO : 2
ÖDEME DENGESİ HESAPLARI
(1000 \$)

İşlemlerin Nevi :	1963	1964	1965	1966	1967
1. CÂRİ İŞLEMLER DENGESİ SONUÇLARI	— 279	— 102	— 78	— 164	— 114
2. SERMAYE HAREKETLERİ					
a) Dış borç ödemeleri	— 114	— 110	— 184	— 146	— 125
b) Özel yabancı sermaye	21	25	22	30	17
c) Surplus maddeleri	73	26	29	17	0
d) Bedelsiz ithalât	5	7	5	11	12
e) Proje kredileri	96	36	57	56	83
f) Kredili ithalât	10	10	0	0	0
g) Dış finansman (Konsorsiyum)	171	145	196	204	190
h) Kısa vâdeli sermaye hareketleri	0	21	— 35	— 35	0
SERMAYE HAREKETLERİ TOP.	262	160	90	137	177
3. ALTIN VE DÖVİZ REZERVLERİ	47	— 14	— 7	33	— 16
4. ANLAŞMA HES. BAKİYELERİ	0	0	— 2	7	— 5
5. NET YANLIŞ VE EKSİK	— 30	— 44	— 3	— 13	— 42

mamış «giriş» ler mahiyetinde görüldü -
ğünden, aktif bakıyesi 63 milyondan dü-
şülmesi gerekmektedir. Böylece aktif ba-
kiye 42 milyon dolara inmiş olmaktadır.

«Ödemeler Dengesi» tekniği, dengeyi
hesaben gerçekleştirmek zorunluğu al -
tında, aktif olsun, pasif olsun, son baki-
yeyi «net eksik ve yanlış» adı verilen son

bir kalemden göstererek, denge hesabını
kapatmış olmaktadır.

Yukarıda sözü edilen altın ve döviz
rezervlerindeki artış olayı, Merkez Ban-
kasının yıllık raporunda altın mevcudu-
muzun bir miktar azalması, buna muka-
bil döviz rezervlerimizin 1967 sonunda ge-
çen yıla nazaran 19,6 milyon dolar kadar
artması şeklinde açıklanmaktadır.

— 0 —

İşgücünün Kapitale Fiilen İştiraki

Eyüp KARADAYI

Dünyamızda tatbik edilen toplu iş sözleşmelerinin her gün sosyal ve ekonomik huzursuzlukların sebep olduğu olaylarla ilgili haberler gelmektedir. Meksika'dan tutunuz, Fransa, B. Almanya, İtalya, Yugoslavya, İngiltere ve yurdumuzu içine alıp son olarak Pakistan'da bağlanan öğrenci ve işçi hareketlerini düşününüz.

Bunlar içinde en önemli olanı, Başkan De Gaulle'ü yeni seçimlere kadar götüren Fransa olaylarıydı. Fransa'da cereyan eden olaylar, sadece bir siyasî nitelikte karışıklık olsaydı, bu ölçüde büyük bir önemle izlenmezdi. Fakat öyle zaman geldi ki, bu huzursuzluğa «İkinci Fransız İhtilali» damgası vurulmaya kalkılınca, işin içinde başka sebepler aranmaya başlandı. Dünyanın içinde bulunduğu son buhranın zahiri sebeplerinden «ki o da aslında diğer sebebe bağlıdır» Üniversite reformunu bir yana bırakarak işçi talepleri üzerinde duralım.

Gerçek şudur; Fransa'da Komünizmle Kapitalizm arasında bir sosyo-ekonomik düzenin doğum sancıları çekilmektedir. Diğer ülkelerde «Partisipasyon» denen bu yeni düzende işçiler, daha fazla olmasa bile «zira bu fazlalık veya eksiklik itibarı kriterlerdir» daha esaslı bir şekilde

kapitalin nemalarından faydalanma ve onu nemalandırmakta daha direkt etkilemek arzusundadır.

BU MÜMKÜN MÜDÜR?

Ekonomik düzenin yöneticilerinin zihinlerinde kıvrılıp kalan bu sorunun cevabı ve formülü vardır: **Kooperatif...** Fakat tecrübeler göstermiştir ki, bu hal tarzı ancak küçük ve çok özel nitelikteki teşebbüslerde isabetle uygulanabilmekte, başarı sağlamaktadır.

O halde çareyi başka bir yönde, «ücret» olanağı üzerinde aramak lazımdır. Ücret sistemi «meşrudur», çünkü modern istihsal sistemi ile bağdaşabilecek tek formüldür. Ayrıca, geleneksel, sosyolojik sebeplerle sağduyuya daha uygun düşmek tedir. Fakat, hemen itiraf etmek lazımdır ki, ücret «mâlî plânda bile» teşebbüs ile emekçi arasındaki bütün ilişki ve «hak - hukuku» tam manasiyle ifade ve halledememektedir.

İşte bu çıkmazlar bizi yeni bir noktaya «partisipasyon»a götürmektedir. Lügat anlamında partisipasyon «iştirak, bir bütünden pay alma» demektir. Konumuz olan teşebbüste iştirak deyince akla birçok şekiller gelecektir. Bunlar içinde baş-

lıca iki tanesi ağırlığını koymaktadır. Yönetim de;

— İşlerin yürütülmesi mesuliyetine iştirak,

— İşgücünün kâr ve zarar iştiraki,

Bu yazımızda ikinci alternatifi eleştireceğiz.

KÂR VE ZARAR İŞTİRAK

Günümüzde tatbik edilen toplu iş sözleşmelerinde kayıtlı haklar dışında -ücret, prim, ikramiye, ücretli tatil vs- işçinin kârdan hisse almaya hakkı var mıdır?...

«Hak» mefhumu üzerinde münakaşa edilecek bir kavramdır. Müspet hukuk bir hakka karşı, bir mükellefiyeti de şart koşturur. Yani «kârdan hak isteyen işçi, muhtemel zarara da iştirak etmelidir...» Bu durumda işçinin hiç işine gelmeyecektir.

Ancak işini bir de «Manevî hak» cephesinden bahsedilmektedir. Manevî hak «Adalet duygusuna uygun, yazılı olmayan fakat müspet hukuka dahil edilmesi gereken bir hak» şeklinde tarif edilebilir. Ancak manevî hak, hukukî hak gibi karşısını gerektirecek, bu da işçinin işine gelmeyecektir.

Genellikle bir işçiye aldığı ücretin biçiminden çok «seviyesi» ilgilendirdiğinden, ilim adamları işçiye tatmin edecek yeni «şekiller» üzerinde çalışmaktadır. Ünlü bir Fransız ekonomisti ortaya şöyle bir sual atmıştır: «Öyle bir teşebbüs düşünülemez mi ki, orda işe katılanlar, belirli faaliyet süreleri bitiminde, kâr veya zararı işe getirdikleri -maddî veya fikrî- fayda ve çabaları nisbetinde bölüşsünler...»

Buna müsbet cevap verebilmek çok güçtür. Bir fabrikada bütün iyi niyeti ile canla başla çalışan bir işçi, gayretiyle senesinin bilançosuna iş katkısı yapmıştır. Ancak, kâr veya zarara direkt etkisini tes-

bit imkânsızdır. Günümüzde işletmelerin kâr ve zarar durumlarını etkileyen iki büyük faktör vardır: Konjonktür ve yöneticilerin kapasitesi...

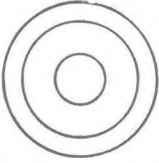
EN İYİSİ KAPİTALE İŞTİRAK

Görüldüğü gibi konu derine inildikçe, çeşitli komplikasyonlarla çıkmaza girmektedir. İşgücünün bedelinin ödenmesinde tatbik edilen tek sağlam yol olarak yine «ücret sistemi» karşımıza çıkmakta ve onun üzerinde tadilat yapmak akla yakın gelmektedir. Çalışanları teşebbüsle yakından ilgilendirecek formüller üzerinde durmak ve bunları işçilerin fiili mesuliyetleriyle bağlantılı olarak ayarlamak lazımdır.

Zarara iştirak etmeyeceklerine göre, teşebbüsün global neticelerinden işçiye kârdan pay verilemeyeceği konusunda bir adım daha ileriye gitmek mümkündür. Bu da halen dünyanın birçok yerinde tatbik edildiği gibi, işler çok iyi gittiğinde belirli ölçülerde işçiye prim verilmesi...

Ancak bize göre bunun en ideali «İşçiye kapitale fiilen iştirak ettirmek» tir. Bu husus, işçinin ana teşebbüse ortaklığı yanı sıra, daha ziyade ve özellikle «yan teşebbüslere» küçük tasarruflarıyla iştirak ettirilmeleriyle gerçekleşebilir. Ana teşebbüsün aneksi -eki- mahiyetindeki bu yan teşebbüsler de zamanla gelişerek işgücü sahiplerinin küçük tasarruflarının en ideal yatırım sahası olacaktır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bir ücretlinin patronundan bundan fazlasını istemeye de pak hakkı yoktur.

Birçok ülkede, tatbik edilen bu sistem sayesinde dev endüstri şirketlerinin hisse senetlerinin büyük kısmını elde eden işçiler böylece müessesenin sahibi durumuna geçmiştir. Philips şirketi bunun en güzel bir misalidir. Merkezi Hollanda'nın Eindhoven şehrinde bulunan bu dev şirketin hisse senetlerinin en büyük kısmı uygulanan bu sistem sayesinde işçilerin olmuştur.

Sigorta Murakabe Kanunu Tasarısı Üzerinde Görüşmeler

Reha BAVBEK

Sigortacılık faaliyetlerinin, sigortalıların hak ve menfaatlerini ihlâl etmeyecek bir düzende yapılmasını sağlamak üzere, sigorta şirketlerinin devlet tarafından murakabesi zarureti, bu konunun memleketimizde de özel kanunlarla tedvin edilmesine sebep olmuş ve sigorta şirketleri üzerindeki devlet denetiminin şeklini ve sınırlarını tayin etmek üzere sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesine dair kanunlar çıkarılmıştır.

Bu konuda halen uygulanmakta olan 7397 sayılı «Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun» 25.6.1927 tarihli ve 1149 numaralı, ve bu kanunun bazı maddelerinin tadiline ait 20.5.1938 tarih, 3392 numaralı teftiş ve murakabe kanunlarını 30.12.1959 tarihinde yürürlükten kaldırmış ve o zamana kadar müeyyideden yoksun bulunan bu sahayı oldukça sert hükümlerle bağlamıştır.

7397 sayılı kanunun sigortacılığımıza sağladığı çeşitli faydalar yanında kanu -

nun hazırlanışı sırasında gözden kaçan noksanlıklar veya birbiriyle tezat teşkil eden hükümleri yüzünden uygulamada bazı aksaklıklara da sebep olduğu görülmüş ve bu nedenle gerek sigorta şirketleri gerek kanunu uygulayanlar tarafından sık sık tenkid edilmiş ve yetersiz bulunmuştur.

Böylece, 7397 sayılı kanunda da değişiklik yapılması zarureti ortaya çıkmıştır. Ticaret Bakanlığı bu maksatla konuyu ilgililerden teşekkül eden bir komisyona tevdi etmiş ve bahsi geçen kanun komisyonu da yeni bir sigorta murakabe kanunu tasarısı hazırlamıştır. Ticaret Bakanlığı bilahare tasarıya son şeklini vermeden önce ilgililerin görüşlerini öğrenmeyi gerekli ve faydalı bulmuş, 11-16. Kasım tarihleri arasında Sıtanbul'da bu konuda bir seminer düzenlemiştir. Sigortacılık ile ilgili şahıs ve kuruluşlarca alâka ile izlenen seminer, kanun tasarısı hakkında çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamış, murakabenin yetkilisi Bakanlı-

ğâ, ilerde tasarının kat'î şeklinin verilmesi sırasında kullanılacak faydalı bir kaynak temin etmiştir.

Biz bu yazımızda kanun komisyonu tarafından hazırlanan tasarının ana hatlarına ve tasarımı ile sigortacılığımıza getirilmek istenen yeniliklerden en önemlielerine kısaca değinmek istiyoruz.

Tasarının ana hatları

Bilindiği gibi uygulamada aksaklıklarının düzeltilmesi veya yeni bir kanun hazırlanması ile sağlanabilir. Yeni kanun tasarılarının ikinci yolu seçtiğini ve halen yürürlükte bulunan 7397 sayılı kanunun aksayan taraflarının düzeltilmesinde ziyade, sigorta piyasasına tamamiyle yeni bir düzen getirmek istediğini görüyoruz. Tasarının gerekçesinde, yapılması istenilen değışikliklerin ve getirilen yeniliklerin muh temel etkilerinin ne olacağı yer almakla beraber, tasarının koymuş olduğu bazı tahdit ve sistemlerle mevcut nizamı değıştirmek yolunun seçtiği anlaşılmaktadır. Şöyle ki tasarımı ile;

a. Yeni ve çok geniş yetkili, memleketimiz idarî teşkilâtında benzeri olmayan bir murakabe organı tesis ediliyor,

b. Sigorta şirketlerinin kuruluş ve faaliyet şartları ağırlaştırılıyor,

c. Sigorta tarifelerinde rekabete imkân veren yeni bir sistem uygulanıyor,

d. Memleketimizde faaliyette bulunacak yabancı sigorta şirketlerinin çalışmaları şartları değıştiriliyor,

e. Şirketlerin ihdas etmekle mükellef oldukları sabit ve mütehavvil teminatlar ile karşılıkları ağırlaştırılıyor,

f. İstihsal organları için imtihan esasları konuyor,

g. Cezai müeyyidelerde ağırlaştırmalar yapılıyor,

h. Sigorta eksperleri kanun kapsamı dışında bırakılıyor.

Görüldüğü üzere tasarımı ile gerçekleştirilmek istenen hususların her biri sigorta piyasasında esaslı bir bünye değışikliğine sebep olacak mahiyet taşımaktadır. Bu bakımdan sigortacılık alanında böyle bir islahata yani kurulmuş ve düzeltilmesi mümkün olan mevcut nizamın yıkılmak suretiyle sigortacılığımıza yeni bir yön verilmek istenmesine taraftar olmadığımızı peşinen belirtmek yerinde olacaktır.

Şimdi tasarımı ile sigortacılığımıza getirilmek istenen yeniliklerden en önemlielerine kısaca göz atabiliriz.

Murakabe organı

Bilindiği gibi, 7397 sayılı kanunda, sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesinin Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak bir nizamname ile teşkil edilen Sigorta Murakabe Kurulu ve icabında Ticaret Bakanlığı Teftiş Kurulu tarafından ifa edileceği kayıtlıdır. Tasarıda ise sigorta şirketleri üzerindeki devlet murakabesinin tüzel kişiliği haiz bir kamu kurumu şeklindeki yeni bir organ tarafından yapılması öngörülmüş bulunmaktadır. Doğrudan doğruya Ticaret Bakanına bağlı olarak çalışacak Kurul'un masrafları, sigorta şirketlerince ödenecek yıllık aidatlarla karşılanacak, aidatların yetersizliği halinde de, açık, Ticaret Bakanlığının bütçesinden kapatılacaktır.

Bize göre sigorta şirketleri üzerindeki, Ticaret Bakanlığınca ifa edilen devlet denetiminin tasarısındaki şekilde bir kamu kurumuna devrini icabettirir önemli bir sebep mevcut değildir ve böyle bir devrim memleketimizin idarî bünyesine aykırıdır. Bu itibarla sigorta şirketleri üzerinde mevcudiyeti gerekli denetimin Ticaret Bakanlığına bağlı bir organ tarafından yapılması zaruretine inanıyoruz.

Sigorta tarifeleri

Halen uygulanmakta olan 7397 sayılı kanunun 28. maddesi sigorta umumi şartları ve tarifeleriyle bunlara ait talimatın Ticaret Bakanlığınca tanzim veya tasdik olunacağını; 34. maddesi de bu tasdik ve tanzim sırasında görülecek lüzum ve ihtiyaca göre tadilinde istişari müteleası alınmak üzere Ticaret Bakanlığının bir temsilcisinin dahil bulunduğu sigorta mevzunda ihtisası olan azalardan müteşekkii beşer kişilik lüzumu kadar tarife komitesinin kurulabileceği, hükümlerini ihtiva etmekte ve uygulanma da bu s-lara göre yani tanzim sistemine uygun olarak yürütülmeye çalışılmakta idi.

Tasarının gerekçesi, bu tip tarife tanzim sisteminin makûl fiatı tesbit etmekteki güçlük sebebiyle faydalı olmadığını, düşük olduğu iddia edilen tarife tatbi-katlarının çoğunda risturn şeklinde veya başka yollarla daha düşük fiatla mukavele yapma gayretlerinin devam edegeldiğini, yüksek tarifelerin ise ekonomik bilgi ve teşkilât bakımından yetersiz şirketleri sigortalılar aleyhine, korumaktan başka netice vermediğin belirttikten sonra bu sebeplere dayanılarak kontrollu rekabet yani tasdik sisteminin kabul edildiğini açıklamış bulunuyor. Böylece, tasarı ka-nunlaştığı takdirde her sigorta şirketi, reasürans imkânlarını, rakip fiatları göz-önünde tutarak genel giderlerinden ve istihsal masraflarından gerekli kısıntıları yapmak suretiyle her branşa ayrı bir tarife tanzim edecek ve bu tarifeleri sigorta murakabe kurulunun tasdikine sunacaktır.

Biz memleketimizde yıllardır uygulanmakta olan bir sistemden tasdik sistemine geçişin gerekçede belirtildiği kadar kolay ve faydalı olmadığı kanaatindeyiz. Zira,

a. Tasdik sistemi, özellikle ekonomik kapasitesine göre çok sayıda sigorta

şirketi bulunan memleketimizde öldürücü bir rekabete sebep olacak,

b. Küçük yapıdaki sigorta şirketlerinin durumu, bu rakabet dolayısıyla daha da kötüleşecek.

c. Tasarıya göre, memleketimizde tesis edecekleri şubeler vasıtasıyla faaliyette bulunacak yabancı şirketlerin imkân-ları böyle bir rekabette yerli şirketlerin daima aleyhine bir sonuç verecek,

d. Bugün tek tarifede makûl fiatın tesbitinde güçlük çekilirken, memlekette faaliyette bulunan 40'ı mütecaviz şirketin her branş için ayrı ayrı tanzim edecekleri tarifelerin makul olup olmadığının araştırılması ilgilileri daha büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakacaktır.

Yabancı şirketlerin durumu

Tasarının üzerinde durduğumuz bir diğer bölümü de yabancı şirketlerle ilgili hükümleridir.

Seminer çalışmaları sırasında, tasarıda yabancı şirketlere imtiyaz tanınmaması gerekçesiyle getirilen yeniliklerin, yani yabancı şirketlerin Türkiye'de şube olarak çalışması mecburiyeti ile 3 milyon lira tutarında nakdi sermaye getirmeleri zorunluğunun sonuçları hakkında iki görüş hakim olmuştur. Bazıları, mezkûr hükümlerin yabancı sigorta şirketlerinin memleketimizi terketmelerine sebep olacağını ileri sürerken diğer bir grup da bu hükümlerin memleketimizde yeni bir yabancı sigorta şirketi rekabeti konusunu ortaya çıkaracağını savunmuşlardır.

Bize göre, halen memleketimizde mevcut umumi vekillik şeklindeki yabancı sigortaların memleketimiz sigorta portfö-yündeki cüzi hissesi nazara alındığında sigortacılığımızda yabancı şirketler konusu önemli bir problem olarak karşımıza çıkmamaktadır. Böyle olunca mevcut durumun değiştirilmesine lüzum olmadığı

sonucuna varıyoruz. Zira yabancı sigorta şirketlerinin memleketimizden çekilmesi sigortacılığımıza büyük fayda sağlamıyacağı gibi, aksi halin zuhurunda yani Avrupanın büyük sigorta şirketlerinin daha geniş teşkilatlı olarak memleketimize gelmelerinde ise, yerli şirketlerin büyük bir rekabetle karşılaşacakları muhakkaktır.

Sonuç

Yukarıda sadece birkaç esaslı bölümü hakkındaki görüşlerimizi özetlediğimiz yeni murakabe kanunu tasarısının bu haliyle memleketimiz sigortacılığına faydalı olmayacağı kanaatindeyiz. Bize göre mevcut kanunun aksak taraflarının ıslahı için yapılacak çalışmalar, böyle aşırı hükümleri ihtiva eden bir kanundan çok daha istifadeli olacaktır. Diğer taraftan gerekçede mezkûr tasarının hazırlanışı

sırasında çeşitli batı ülkelerinin sigorta murakabe kanunlarından büyük ölçüde yararlanıldığıнын ifade edilmesi bizi bu bakımdan da endişelere sevketmektedir. Bu konuda sigorta işletmelerimizin ve çalıştıkları piyasanın batı sigorta işletmeleri ve onların tâbi oldukları piyasa şartları ile aralarında büyük farklar olduğunun hatırdan çıkarılmaması ve batı sigorta mevzuatının memleketimize aktarılması sırasında temkinli davranılmasının gerektiği kanısındayız.

Temennimiz, Ticaret Bakanlığında, seminer neticeleri de nazarı dikkate alınmak suretiyle yapılacak müteakip çalışmaların tasarının aksaklıklarını giderek, sigortacılığımızın gelişmesini sağlayan, uygulamada sigortalıların menfaatlerini koruyan bir kanun şeklinde sonuçlanmasıdır.

Yatırımların ve İhracatın Teşviki ve Uygulama Esasları

Yüksel BİLGİN

Yatırım İndirimi

Yatırım indirimi gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine tanınmış bir vergi istisnasıdır. Kanunda belirtilen şartlara göre yapılan yatırımların bir kısmı, yatırımcının beyan edeceği kazançtan düşülür.

Yatırım indirimi için D.P.T. Teşvik ve Uygulama Dairesine bir dilekçe ile başvurulur.

Yatırım indiriminin uygulama şartları :

a) İndirimin uygulanacağı ticarî ve ziraî kazanç bilanço esasına göre tesbit edilmiş olmalıdır.

b) Yapılan yatırım D.P.T. nin hazırladığı kalkınma plânlarına uygun bulunmalıdır.

c) Yatırımlar istihsalî genişletmeye, produktiviteyi arttırmaya, ihracatı geliştirmeye, mahsul ve mamullerin kalitesini ıslaha, kültür seviyesini yükseltmeye, ilmi ve teknik araştırmalara, çalışma güvenliğini sağlamaya, yabancı turist celbini temine matuf olmalıdır.

d) Yapılan yatırım en az 250 bin lira olmalıdır. (Plânlamanın tasvibiyle ba-

zı faaliyet kollarında bu miktar 125 bin ve ziraatte 50 bin lira olabilir.)

e) Yatırıma ait plânlara, projelere ve finansman hesaplarına ve projenin tahakkuku için derpiş olunan müddete ait hususlar D.P.T. nca yapılan incelemede uygun bulunmuş olmalıdır.

f) Yatırım indirimi münhasıran öz sermayeden sağlanan veya karşılanan yatırım miktarına uygulanır.

Yatırım indiriminin nispeti azami % 80 dir. Bu haddi aşmamak üzere her yıl yıllık programlarda bölgelere ve sektör lere göre bu nispet belirtilir. 1968 yılı program kararnamesinde bu nispetler;

Her nevi yatırımlar için % 30, ziraî yatırımlar için % 40 ve az gelişmiş bölge yatırımları için % 80 olarak tespit edilmiştir.

Gümrüklerde Muafiyet, Taksitlendirme ve Nisbet Değişiklikleri

Gümrüklerde tam veya kısmî muafiyetten istifade edecek yatırımların dünya pazarlarında özellikle Ortak Pazarda rekâbet gücü olacak sanayiî Türkiye'de

kurulmasını sağlamak amacı ile yapılması gereklidir.

Ayrıca yatırımın aşağıdaki hususlardan en az birini gerçekleştirecek nitelik - te olması şarttır.

a) Kurulacak tesisin kapasitesi optimal cesamette olmalı

b) Yan sanayiın gelişmesine hizmet etmeli

c) Türkiye'ye yeni teknoloji getirmeli

d) Mamûllerini dünya piyasaları fiyatlarında imâl etmeli

e) Yatırımın ihrac gücüne sahip olması ve ihracata yönelmesi

f) İthalât ikamesi sağlaması

474 sayılı Kanunun 3'ncü maddesi hükümlerince uzun vadeli kalkınma planı hedeflerine uygun yatırım maddesi mahiyetindeki eşyanın ithalinde alınan gümrük ve istihsal vergileri ile Belediye Hissesi ve Rıhtım Resminin taksitlendirilmesi için müracaatlar ithal vesikası tarihinden itibaren ithal süresinin bittiği tarihe kadar D.P.T. Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosuna yapılır.

Vergi ve resimleri kati olarak ödenip mal gümrükten çekildikten sonra müracaat yapılamaz.

Geliştirme ve Teşvik Fonları

Kalkınma planı hedeflerine uygun olarak geliştirilmesi ön görülen iktisadi faaliyet sektörlerinde yapılacak yatırımlar 1968 yılı bütçesinden ve teşvik fonlarından özel sektör ve karma teşebbüsler faydalanırlar.

Kimyevi gübre üretimi için Ziraat Bankasındaki fondan açılacak kredilerde faiz % 4,5, ödemesiz devre 3 yıl, ödemesiz devre hariç vade 10 yıldır.

Motor ve dişli kutuları yatırımlarında kredi faizi % 8, ödemesiz devre 2-3 yıl, ödemesiz devre hariç vade 5-10 yıldır.

İhracatı teşvik edilecek maddeleri ihraç edenlerin tanıtma, pazar araştırması ve ilk yerleşme faaliyetleri için alacakları kredilerde faiz % 5, ödemesiz devre 3 yıl, ödemesiz devre hariç vade 5-10 yıldır.

Sermaye piyasasını destekleme fonu D.P.T. tarafından uygun görülen projeleri gerçekleştirecek şirketlerin kurulması ve hisse senetlerinin bir kısmının halka intikalinin sağlanması için kullanılacaktır. Bu kredilerde faiz sıfır olup on yıl sonra fon tüm olarak hazineye intikal edecektir.

Az gelişmiş bölgeler için normal ödemesiz süre bir misli arttırılacak ve faiz nispeti de % 2 eksik uygulanacaktır.

Bu fonların kullanılmasında yatırımın asgarî % 40 ının öz kaynaktan karşılanması esastır. D.P.T. nin müspet mütalâası ile öz kaynaktan karşılanacak nispet % 30 a kadar indirilecektir.

İhracatta Vergi İadesi

İhracatta vergi iadesinden güdülen maksat mamûllerimize ihraç gücü kazandırmak, diğer memleketlerin aynı nevi ve kalitedeki mamûllerıyla rekabet etme imkânı sağlamaktadır.

Bir malın vergi iadesinden yararlanabilmesi için mamul niteliğinde olması, millî ekonomi yönünden fazla kapasitenin bulunması, mamûlün hammaddeyi ithal ediliyorsa, hammaddeye ödenen dövizin mamûlün ihracından elde edilecek dövizden az olması yani net döviz kazanının sağlanması gereklidir.

İhracatla ilgili diğer tedbirler

İhracatçılara dış pazarlarda tanıtma, pazar araştırması ve ilk yerleşme faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla 933 sayılı kanunla bir fon tesis edilmiştir. 1968 programı kararnamesinde belirtilen bu fonun miktarı 10 milyon liradır.

İhraç edilen malların yüksek kaliteli olmasını temin bakımından vergi iadesi rejiminden faydalanma şartı olarak gerekli görülen mamûllerin (T.S.E.) Türk Standartları Enstitüsü damgası taşıması aranacaktır.

İkinci beş yıllık plânda sınaî mamûl ihracının genel ihracattaki payının % 27 ye yükseltilmesi ve genel ihracatta 200 milyon \$ lık bir artış ön görülmüştür. Bu artışın sağlanabilmesi için aşağıdaki tedbirlere baş vurulacaktır.

a) Dış ticaret rejimi ve kambiyo rejimi kredili ihracatın gerçekleştirilmesi için yeniden gözden geçirilecektir.

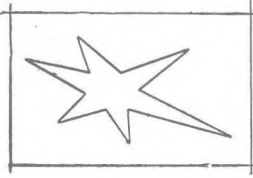
b) İhracat risklerinin sigortası dışında, ihracat kredilerinin sigortasını devlet garantisi altında deruhte edecek

bir sigorta müessesesinin kurulması için çalışmalar yapılmaktadır.

c) İhracata yönelecek sınaî ünitelere yeterli kapasiteyi temin etmek için kendilerine kotalar dışında hammadde ve yatırım malzemesini getirebilmeleri için döviz tahsis imkânları araştırılmaktadır.

d) İthal ihtiyacını ikame edecek mallara vergi iadesi veya vergi muafiyeti usullerinden hangilerinin ve ne şekilde uygulanacağı hakkında çalışmalar yatırımları ve ihracatı geliştirme ve teşvik bürosu tarafından yapılmaktadır.

e) İhracatı geliştirme ve teşvik fonu'ndan ihracatçılarla birlikte, yurt dışında iş alacak Türk müteşebbisleri de yararlanacaktır. Bunların yurt dışındaki tanıtma ve ilk yerleşme faaliyetlerine yardımcı olmak üzere bu fondan kredi açılabilir.

Çekoslovakya Dış Ticareti ve Brno Fuarı

Dr. Mahmut UÇAR

İstanbul Ticaret Odası Etüd ve
Araştırma Uzmanı

Çekoslovakya iktisadına bir göz atacak olursak çok gelişmiş bir imalat endüstrisi yanında tabii kaynaklar kıtlığının ve ihtiyacı karşılamayan gıda maddeleri üretiminin bulunduğunu müşahade ederiz. Bundan dolayı bu memlekette dış ticaret büyük ehemmiyeti haizdir. Çekoslovak Dış Ticareti şöyle bir seyir takip etmiştir: Devletin kurulmasından sonra değişik yönlü bir ticaret politikası tatbiki başlandı. 1920 seneleri civarında emtia alış veriş devamlı olarak arttı ve 1929 yılında dış ticaret hacmi en yüksek seviyesini buldu. Müteakip kriz senelerinde hacim geriledi 1943 yılında 1929 yılı hacminin % 29 na ancak erişebildi. Harp öncesi zamanlarında Çekoslovak ithalatının ana faslını hammaddeler teşkil ediyordu. İhracatta ise birinci sırada gıda maddeleri haricindeki maddeler geliyordu. 1938 yılına kadar Çekoslovak dış ticaretinde Almanya ve Avusturya belirli bir rol oynadılar. Diğer devletler sırasıy-

le A.B.D., İngiltere, Romanya, Fransa, Yugoslavya, Hollanda, İsveç ve İsviçre idi. 1948 yılındanberi üretim ve tüketim büyük bir sür'atle devamlı olarak arttı. İktisatta bünye itibariyle değişmeler vukuu buldu ve verim harp öncesi durumuna erişti. Hal böyle iken Sosyal Endüstrileşme politikası tatbiki başlandı ve böylece umumi endüstrinin verim artışı sağlandı. Birinci sırada hususiyle ağır makine imalini öngören ağır endüstrinin geliştirilmesi yer aldı. Esaslı değişiklik olarak 1948 yılında dış ticaretin sosyalleştirilmesini söyleyebiliriz. Bununla dış ticaret ve beynelmîlî transport devlet organizasyonuna bağlanmış oldu. Bu yeni durum şu şekilde karakterize edilebilir: Çekoslovakya'nın ticaret politikası iktisaden yeni tanzim şekline uydu-
ruldu. Dış ticaretin bünyesi sosyal memleketlerin endüstrileşme ihtiyaçlarına göre ayarlandı ki bununla makinalar ve makinalı tesisler ihracatının kıymetlendiril-

mesi tecrübe edildi. Dış ticarete harp öncesi dalgalanmalara karşılık 1948-1967 yılları arasında istikrarlı bir yükselme kaydedildi. Dış ticaret hacmi miktar itibarıyla 1948 den 1967'e kadar 6 misline çıktı. Bilhassa makina endüstrisi mamülleri ihracatı ehemmiyetli derecede yükseldi. Harpten önce Genel ihracattaki yeri % 6 oranında olan makina endüstrisi mamülleri (makinalar, makinalı tesisler ve aletler) 1948 yılında % 20 oranına ve 1965 yılında da % 49 oranına yükseldi. Nüfusu dünya nüfusunun % 1 ne dahi ulaşamıyan Çekoslovakya dünya makina istihsalinin %2 ni ve dünya makina ihracatının da % 3 nü temin etmektedir.

Çekoslovakya birçok branşlarda önemli bir üretim ve ihracat memleketidir. Bunları; metal işlenmiş makinalar, yakma motorları, dizel takımları, çarklı romorkörler, tekstil makinaları, tek hatlı vasıtalar, ayakkabı ve dericilik makinaları, elektrikli lokomotifler ve diğerleri teşkil etmektedir. Bu memlekette ayrıca üretim tesislerinin ve teknolojik kuruluşların komple ihracatı yapılmaktadır. Bunlar arasında; buhar ve su enerji tesislerini, demirhaneleri, şeker ve çimento fabrikalarını, seramik, kimyevi ve gıda maddeleri endüstrileri işletmelerini sayabiliriz. Hammadde, yakıt ve yarımamul mal gruplarında en önemli ihracat maddeleri hadde mamülleri, kok, maden kömürü, kereste, seramik hammaddesi, cam ve kâğıttır. Tüketim maddelerinden ise ilk sıralarda cam eşya, seramik, müceherat, ayakkabı, tekstil eşya, müzik aletleri ve spor malzemeleri bulunmaktadır. Gıda maddelerinden ve içilecek maddelerden, dolayısıyla bu maddeler endüstrileri hammaddelerinden şeker, biralık arpa, şerbetçi otu ve bira ihracat maddelerini teşkil etmektedirler.

Çekoslovakya ithalatının en önemli kalemleri yakacak ve hammaddelerdir. Memleket endüstrisinin geliştirilmesi ya-

kacak, hammadde ve alet edavatın büyük kısmının ithalini mucip kılmaktadır. Çekoslovak dış ticaretinin üzerinde geliştiği temel başta Rusya'nın bulunduğu sosyalist devletlerle olan müşterek çalışmaya dayanmaktadır. Zira Sovyet Rusya 1967 yılında Çekoslovak dış ticaretinde % 37 oranı ile ilk sırayı almaktadır. Aynı yılda diğer sosyalist devletlerin oranı da % 37 yi bulmaktadır. Doğu Almanya % 12 ile ikinci gelmektedir. Diğer sosyalist devletler sırasıyla Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya'dır.

Çekoslovakya'nın Batının endüstri devletleri ile ticaretindeki gelişme harpten sonraki ilk yıllarda pek müsait değildi. Bu ticaret 1953 yılında genel dış ticarete % 5 oranı ile en düşük seviyeye erişti. Bununla beraber 1967 yılına kadar bu oran % 19 a kadar yükseldi. Çekoslovakya'nın Batı devletlerinden yaptığı ithalâtta birinci sırada hammaddeler, metaller ve malzemeler bulunmaktadır. Mu fasıllar son yıllarda bu devletlerden yapılan genel Çekoslovak ithalatının yarısı kadarını teşkil etmekteydiler. Buna mukabil yüksek kaliteli makinalar ve makinalı tesisler ithalatı yükselmektedir. Ayrıca patent ve lisans hakları ticareti de önem kazanmaktadır. Çekoslovakya'nın Batı Devletlerine yaptığı ihracat maddelerinde ön sırayı makinalar ve endüstri tüketim malları almaktadır. Bunlardan başka diğer önemli maddelerden bazı hammaddeler, yiyecek maddeleri ve ziraî üyerim hususuyla şeker, şerbetçi otu ve biralık arpa sıralanmaktadır.

1953 yılındanberi Çekoslovakya'nın gelişmekte olan devletlerle yaptığı mal mübadelesi de artmaktadır. 1953 yılında bu devletlerle olan dış ticaretinin genel dış ticaretteki oranı % 2 iken, 1967 yılında bu oran % 8'e yükselmiştir.

Netice olarak, bugün Çekoslovakya'nın iktisadının birçok kolu ile dünya pa-

zarlarıyla sıkıdan sıkıya bağlanmış bulunan ve teksifi olarak beynelmilel mal mübadelesinde yer alan bir endüstri devleti olduğunu söyleyebiliriz. Çekoslovakya 1966 yılında % 1,4 lük hissesi ile dünya ticaretinde 15. inci sırayı almaktadır. Avrupa devletleri arasında ise 11. inci durumunda 1966 yılında Çekoslovakya'nın Avrupa ticaretindeki hissesi % 2,4 dür. Bugünkü Çekoslovakya'nın dış ticaret politikası, diğer bütün devletlerle müsavata ve her iki tarafın avantajlarını göz önünde tutan esaslara dayanan iktisadî, ticarî, ilmi ve teknik çalışmaları yürütmektedir. Yeterki bu devlete arzularını gerçekleştirmekte fırsat verilsin. Herşeye mukabil Çekoslovakya Beynelmillel ticaret problemlerinin çözümünde ve sulha dayanan müşterek çalışmaların derinleştirilmesinde bütün tedbirleri almağa azimli gözükmektedir.

talari aksamaları, muhtelif cins kâğıt, demir-çelik profiller, kurşun kalemler, kimyevi maddeler ve ateş tuğlaları teşkil etmektedir.

İhracat maddelerimizde başta tütün, pamuk ve krom cevheri olmak üzere pamuk tohumu küspesi, fındık, fıstık, balıklar, üzüm, deri ve tiftik ile antimuan ve borasit gibi madenler en önemlileri olarak sıralanmaktadır.

Halen Çekoslovakya ile dış ticaretimiz büyük bir ehemmiyeti haiz değildir. Fakat ticarî münasebetlerimiz gün geçtikçe gelişmektedir. Çekoslovakya'dan zaman zaman ticaret hey'etleri memleketimizi ziyaret etmekte, ilgili daireler ve iş adamlarımızla temaslarda bulunmaktadırlar.

Memleketimiz mallarını tanıtmak ga-

Türkiye - Çekoslovakya Dış Ticareti (100 TL. hesabiyle)

	1961	1962	1963	1964	1965	1966
İthalât	104.975	105.554	127.041	76.124	77.241	103.617
İhracat	91.127	82.736	87.108	65.986	101.461	96.420
Fark	— 13.848	— 22.818	— 39.933	— 12.138	+ 24.220	— 7.197

Türkiye - Çekoslovakya Dış Ticareti

Memleketimizle Çekoslovakya arasındaki ticarî ilişkilerimiz Anlaşmalı Memleketler kategorisinde ifa edilmekte ve her yıl yenilenmektedir. Aşağıda memleketimizden Çekoslovakya'ya yapılan ihracat ve Çekoslovakya'dan Memleketimize yapılan ithalât kıymetleri 1961-66 yılları için gösterilmektedir.

İthalât ve ihracatımız yıldan yıla bazı ufak dalgalanmalar göstermekte ise de dış ticaret hacmi ortalama olarak 190-200 milyon lira civarında bulunmaktadır. İthalât maddelerimizin en önemlilerini makineler, makinalı aletler, jenaratörler, dizel ve benzin motörleri, kara nakil vası-

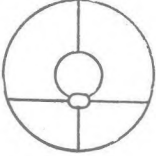
yesiyle İstanbul Ticaret Odası, Sanayi Odası ve Ticaret Borsasını müştereken temsil eden Fuar Karma Komitesi memleketimiz adına Çekoslovakya'da Beynelmillel Erno Fuarına iştirak etmektedir. Çekoslovakya'da zuhur eden hadiselerden dolayı fuar bu yıl mutad açılış tarihinden bir hafta sonra 14 Eylül 1968 günü açıldı ve 10 gün sonra 23. Eylül. 1968 günü kapandı. Fuara 33 devlete mensup 1300 firma katıldı. Fuarlar umumiyet itibarıyla fuar memleketinin ihracatını geliştirme vasıtası olmasına mukabil Brno fuarında yabancı iştirakçilere 140.000 m² lik fuar teşhir sahasının % 65 i tahsis edilmekle üçüncü memleketler arasında ticaretin gelişmesi imkânları sağlanmış oldu. Asıl ga-

yesi endüstri makinalarının teşhiri olan fuarda çeşitli devletlere mensup firmaların sanayi mamûlleri 12 grupta teşhir edildi. Doğu ve Batı bokları endüstri mamûllerinin yer aldığı Brno Fuarını ziyaret tavsiyeyi şayandır.

Memlektimiz temsil eden Fuarlar Karma Komitesi pavyonu 150 m² lik sahayı kaplıyordu. Gayet güzel bir şekilde dekore edilen bölümde memleketimizin

60 değişik firmasına ait mamûller teşhir edildi. Fuar kontenjanı dahilinde satış yapıldığı gibi bu vesile ile bazı mallarımızın ihracına da bir kapı açılmış oluyordu.

Memleketimizin en büyük iktisadî mes'eleşi olan ihracatımızı geliştirmekte mamûllerimizin tanıtılmasının önemi çok büyüktür. Bu sebeple beynelmilel fuarlara iştiraklerimizin arttırılmasındaki faide itiraz kabul etmez bir gerçektir.

Bizde Sosyalist Düzen Olabilirmi ?

Osman ACAR

Türkiye'de gelir dağıtımını SOSYALİST esaslara göre düzenlemek konusunda son zamanlarda bir çok kıpırdanmalar müşahade edilmektedir. Aydınlarımız bu mevzua eğilmekte, siyasî partilerde istikâmet değişiklikleri belirlemekte, (ortanın solu tabiri) popüler bir manâ kazanmaktadır.

Her sosyal bünye, (sosyal bir islâhat ele alındığında) iyice analiz edilmezse, sosyal envanter iyice belli olmazsa, yapılacak yenilik ve tedbirler kütleye mal edilemezler ve randımanlı neticeler vermezler. Şu halde Türkiye'nin sosyal bünyesine bir göz atarak SOSYALİST bir islâhatın imkânları ve tatbikat güçlüklerini belirtmeğe çalışalım.

A — Tarihi gerçekler ve miras

- 1 — 300 senedir Avrupa'nın iktisadî ve sosyal hamlelerinden geri kalmış memleketimizde okuma yazma bilmiyenlerin nispeti, okumuşların çoğunun yarı kültürlü olmaları, büyük bir acı ve yetersizliktir.
- 2 — Devlet mekânizmasını ve dolay-

sıyla devleti temsil eden memur, mütegalibe, adalet tevzi eden kadı jandarma gibi elemanların vandaş şuur ve idealinde yarattığı kötü tesir ve itimatsızlık asırlardır, köylüde, devlete ve şehirliye karşı itimatsızlık tohumlarını ekmiştir.

- 3 — Bu tesirler altında vatandaş bugün (toplum şuurundan) yoksundur. **Gemisini kurtaran kaptandır**, darbu meseli, toplum psikolojimiz temsil etmektedir:

Misâl: Türkiye'de ortaklık müessesesi işletmekte, ortaklar daima birbirlerini aldatmaktadırlar.

Türkiye'de kooperatifçilik ilerleyememektedir ortaklar kooperatifin ilerlemesi için maddî manevî yardım edecek yerde kooperatif idarecilerini baltalarlar ve şahsî arzu menfaat ve isteklerini daima kooperatiftan üstün tutarlar.

- 4 — Ne köylü, ne şehirli oturduğu sokağa ve semtine hayır getirecek, onu güzelleştirecek tedbirler almaz ve yardım etmezse or-

talama vatandaşın dünyası, kendi evinin içindedir, dış çevreye vereceği hiç bir şey yoktur. (Ba na ne) (neme lâzım) felsefesi, **başkaları için benmi çalışacağım** düşüncesi hâkimdir. Neticede; idealistler yardım etmeyiz ve onları desteklemeyiz. Komün siyaseti ve eğitiminde Türkiye bu kadar geridir. Halbuki ecdadımız EVKÂF namı altında dünyaya örnek teşkil edecek teşkilâtlar kurmuşlardı. Bugün bu teşkilât dahi, pasif bir devlet dairesi halini almıştır.

- 5— Şahısların birbirlerine itimadı yoktur. Ticaret alanında verilen siparişler sebepsiz iptâl edilir, verilen sözler tutulmaz, Türkiye'de protesto edilen sanat nispeti Avrupa'nın hiç bir memleketinde mevcut bulunmamaktadır. Kanun halen borçluyu himaye eder durumdadır. Alacaklı daima mağdur olmakta ve senelerce uğraşmaktadır. **Ticarî itibarı kaybetme** diye tüccarda bir korku mevcut değildir. Avrupa'da ise verilen bir imza, bir senet, **namus sözü** mahiyetini taşır ve bunu ihlâl edenlerin cemiyet içinde yeri yoktur.

Yukarıda zikredilen bütün hususlar cemiyetimizin sosyal düzeni ve bünyesindeki aksak noktaları belirtmektedir.

B— Pederşahî aile düzeni

Sosyal düzenin en mühim müesseselerinin başında aile gelir. Uzun asırlardır hatta Orta Asya'ya kadar çıkan ananelerimize göre babanın rolü önemli ve mutlakdır. Geleneklerine aşırı derecede bağlı olan cemiyetimize, yeni fikir, yeni davranış ve yeni sosyal doğma ve düsturları sokmak çok zor olup eski neslin temsilcisi olan baba tarafından, inatçı ve

cahil bir mukavemetle karşılanacaktır. Aile müessesesi sosyal hayatın temeli olup fertlerin cemiyete karşı güvensizlikleri, onların aile bağlarını daha da kuvvetlendirmektedir.

- C— Nüfusumuzun % 80 ni halâ köylerde oturmaktadır. Toprağa bağlı, sosyal arzu ve eğitimi zayıf, kültürel ve medenî ihtiyaçları idrak edemez durumdadır. Şehirlerde işçi sınıfı olarak guruplaşmalar pek az olup, mahdud sanayi guruplaşmaları yanında halâ mühim miktarda zanaat hayatı mevcut olup usta ve çırak münasebetleri devam etmektedir. Bu gibi geçmişe bağlı müesseseler, şahsiyeti ezici ve yıpratıcı tesirlerde bulunmaktadır. Fert kabiliyet ve işgüdülerine uyarak kendi hayatını yaşamamaktadır. Usta ne derse, doğru odur, **fikri, bir lokma bir hırka** diye vasıflandırılan şark felsefesine uygundur. Buraya kadar sıraladığımız bu unsurlar memleketimizde arzu edilen sosyalizm reformlarına engel olan ve onu köstekliyecek olan hususlardır.

Buna karşı acaba aynı kültür seviyesi vatandaşın «özel teşebbüs» ve «kapitalizmin» kurallarını anlamasına engel değildir? diye bir sual sorulabilir:

Vatandaş özel teşebbüs ve kapitalizmi de anlamıyor, fakat STATÜKOYU değiştirmek için ondan yardım isteyeceğiz. Onu yeni bir kuruluşa yeni bir nizamla alıştıracağız. Bu nizamı anlamaz ve gerekeni yapmazsa onu cezalandırma yolunamı gideceğiz?

- Kültür seviyesi, vatandaşın sosyalizm esaslarını anlamasına manidir.
- Devlete halen itimadı olmayan köylü, tam merkezî, sosyalist bir hükümete nasıl itimat etsin? Devlet gene aynı devlet, aynı jandarma, aynı şehirli vergi fobisi içinde olacaktır.

- c) Kooperatifin düşünceden yoksun olması, daimi bir dayanışma ve ortaklık demek olan sosyalizmi kabul etmesine manidir.
- d) Komşusuna itimat etmeyen vatandaş nasıl birdenbire bütün vatandaşlara itimat edip onlara inancaksın diyebilirsiniz.
- e) Pedersahî aile düzenini bozup, fertleri müstakil, kendi kendine karar alabilir ve toplumu aileden üstün gören insanlar haline nasıl getirebilirsiniz?
- Kadının ailede değer ve önemini arttırma, müstakbel nesilleri olgun ve modern bir şekilde yetiştirecek, kadını ailede ön plâna geçirme kısa zamanda nasıl mümkün olabilecektir.
- f) Sosyalizmin dayanağı olan işçi sınıfına gelince: Halen sayısı az, halâ kökü köye bağlı, işçi sınıfı şuurlundan uzak ve eğitimi idraki çok zayıftır.
- Bu hakikatlara parmağımızı bastıktan sonra sosyalizmi biraz inceleyelim.

Sosyalizm Nasıl Tatbik Edilmektedir

- a) **Start Müsavatı Sağlama.** Hayata atılan gençlere, aynı seviye ve şartlarla, hayat mücadelesine atılma imkânları yaratma, eğitimde modern bir inkilâp yaratma,
- b) İşçiyi yalnız emeğini satan bir kütile değil, fabrika ve iş yerinin idaresine fikir veren ve iştirak eden bir unsur haline getirme,
- c) Köylüyü uyandırma; eğiterek çağdaş kültür seviyesine çıkarma, toprak sahibi yaparak mahsulünü kooperatifler kanalıyla pazarlama ve azamî değerlendirme yollarını temin etme, kollektif olarak traktör, hasat makinası, sulama teçhizatları elde etmesine ve kullanmasına zemin hazırlama,
- d) Tüccarın mutavassıt rolünü bir spe-

külasyon hareketi hali çıkarak, onu bir taşıyıcı, dağıtıcı ve hizmet işletmesi haline getirmek lâzımdır.

- e) Serbest meslek mensubu, doktor, mühendis, jeolog, kimyager, eczacı, kollektif işletmeler, hastahane, inşaat şirketleri kurmalarını sağlama,

FAKAT: sosyalist rejimin en mühim unsuru olan memuru, nasıl islâh edeceğiz; Bakanlık, umum müdürlük, İktisadi Devlet teşekkülü mensubu, kooperatif memurunu, köy öğretmenini, polisi, Belediye memurunu, Tapu memurunu, Toprak Mahsulleri Ofisinin mübaya memurunu, Tekel eksperini nasıl eğitecek ve nasıl sosyalist ideale bağlı elemanlar haline getireceğiz. Devlet herkese iş sağlayacak işinde emniyet ve devam garantisi verecek, hastalık ve ihtiyarlık durumlarında vatandaş gereken her türlü yardım yapacak hale getirme bir eleman meselesidir.

Sosyalist Devlet Mekanizması vatandaşın işsiz kalmamasını önliyecek, aylak gezmesine mani olacak, ehliyetine göre hak ettiği ücreti almasını sağlayacak, onun gelir seviyesini, fiat seviyesine uyduracak, çocuklarına iyi bir tahsil vermesini temin edecek, oturacağı meskeni temin etmek durumunda olmalıdır.

Pancar tartı memurunu, pamuk denetleme memurunu, ziraat mühendisini, Toprak Su işleri fen memurunu, Karayolları tamir ekibinde çalışan mühendisi, bütün bunları nasıl reform edeceğiz?

Dört asırdır inhitat eden Osmanlı devlet mekanizması neticesi, miras olarak bugün bize, köhne bir memur mekanizması, az geliri olan, yaptığı işten zevk ve heceyan duymıyan, bigâne, tembel, ve mekanizmasının paslı ve köhne taraflarına karşı nefsi müdafaa halinin doğurduğu bir PASİF davranış içinde bulunan bir memur kütlesi bırakmıştır.

Üç çocuğu ile 450 T.L. aylık kazancı ile yaşamağa çalışan, eski devlet mekanizmasının esiri olan bu tahsil ve kültürü az olan vatandaştan ne beklemeye haddimiz var? Bu memurun devletin merkezi plânlama unsurlarının çizeceği, istikamet ve yolları tatbik etmekte menfaati nedir? Mânevi zevki nedir? O memur amirinin sözünden çıkamaz, şahsiyetini ortaya koyacak davranışta bulunamaz, inisiyatif ve karar serbestisi yoktur. Ona mesuliyet vermemişizdir, o da (emiri alır vazifemi yaparım) prensibini benimsemiştir.

Neticede, **evet** demektense, **hayır** demektir; zira evet daima bir mesuliyet giyinmek demektir, (her evet) (bir ilerleme) (bir hamledir). Evet'lerin bir sonucu bir neticesi vardır. Bu netice, bugünkü sistemde, **EVET**, diyen memuru ürkütür ve mesuliyet altına sokar. Onun için **HAYIR** memurdan ilk alacağımız cevaptır. Türkiye devlet mekanizması **HAYIR**'larla yürütülmektedir.

Yukarıda Sosyalizmin tatbikinde,

- a) Start müsavâtı sağlamak ve eğitim inkilâbı yapmak,
- b) İşçiyi yükseltmek ve kültür sahibi yapmak, ona mesuliyet vermek,
- c) Köylüyü uyandırmak, kooperatifleştirmek,
- d) Tüccarı kütle menfaati için çalıştırmak,
- e) Serbest meslek erbabın guruplaşması, diye yapılacak işleri sıralarken bütün bu reformların tatbik e-

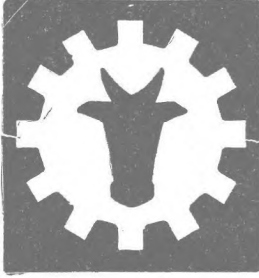
decek beşeri elemanın **MEMUR** olduğunu belirtmek isteriz. Şu halde Türkiye'nin sosyal inkilâbı **MEMUR** sınıfının inkilâbı demektir.

Bu sınıfın bugünkü seviyesi, kötü gelir seviyesi ve senelerin yarattığı alışkanlıklar zayıf şahsiyetler, kifayetsiz tahsil ve görgü amire mutlak itaat, kıskançlık ve hasat mekanizması, nema lâzımcılık gibi durumları, memleket menfaati ve yapılacak sosyal reform ve inkilâplarla, ne dereceye kadar bağdaşır bunu anılamak ve realiteyi çırlıçıplak göstermek icap eder.

Türkiye, bugün ilerleme ve sosyal hamle yapmaya hazır olabilmesi için, memur kadrolarını hazırlama mecburiyeti içindedir.

Sosyalizm için bu ideali anlamış, hazmetmiş, olgun ve bilgili elemanlara ihtiyaç vardır. Bu elemanlar vatan sahına yayıldıkları zaman, bütün idare mekanizmasını eksiksiz ve hatasız işletecek mikdar ve seviyeye vardıkları an, Türkiye'de bir sosyalist nizama gidiş olabilecektir.

Şu halde, bu **KADROYU** temin edecek çabaya girmekten ve ilerinin aydın, idealist idarecilerini yetiştirecek kültür kurumlarını tesis etmeden ve gerekli asgarî kadroyu yetiştirmeden, memleketimizde **SOSYALİST** nizam kurma çabası bizi hüsrân ve kötü neticelelere sürükleyecektir.

Atatürkçülük ve Bağımsızlık

Orhan BULDAÇ

Atatürk, her 10 Kasım'da Türk Milletinin gönlünde kanayan bir özlem yaradır. O'nun nesli, yükselen yeni nesiller her 10 Kasım'da O'nu yeni baştan yaşamak isterler. Duyarak ve anlayarak.

Atatürk, Türk Ulusu için bir var olmak ve yaşamak meselesidir. Türk Milleti yok olmanın eşiğinden O'nun sağlam elleri ile kurtulmuş ve «İkinci dirilişini» O'nunla idrak etmiştir. Türk Milletinin geçmişte unutulmuş medenî vasfı, kurduğu cumhuriyet ve çağdaş olmak yönünden yaptığı bir dizi devrimlerle atının ufkunda yeniden bir güneş gibi parlamıştır.

En ümitsiz günlerde, en işlek kafaların bile bula bula öne sürdükleri «Manda» ve «Himaye» formüllerine karşılık O, «İstiklâl ve Hürriyet Yolu» Millet için tek kurtuluş yolu olarak görmüş, «İzzetinefis, haysiyet ve kabiliyetinin çok yüksek olduğuna inandığı Türk Milletine güvenerek şerefle yaşamak yolunda derhal güvendiği milleti ile mücadeleye atılmıştır.

Atatürk milletine güvenen insandır. Bu güvençlidir ki, zaferlerin en büyüğü olan «Millet Zaferini» kazanmıştır. Ekim 1919'da Amasya'da bir arkadaşına aynen şunları söylemiştir: «Böyle milletin nasıl ayrılırsın? Bu palasparelerin içinde perişan gördüğün insanlar yokmu? Onlarda öyle yürek, öyle cevher vardır ki, olmaz şey. Çanakkale'yi kurtaran bunlardır. Kafkasya'da, Galiçya'da şurada burada arslanlar gib çarpışan, mahrumiyete aldırmayan bunlardır.»

Atatürk, millî mücadele sonunda Türk Milletine şerefli ve haysiyetli yaşamak yolunu açtığı gibi Esir ve Mazlum Milletler için de kurtuluş yolunu göstermiştir. Atatürk, millî mücadele süresince, kendi milleti ile beraber tüm esir ve sömürge ülkelerinin de sorumluluğunu üzerinde hissetmiştir. 1922 Temmuzunda bu konuda şöyle diyordu: «Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye azim ve millî bir gayret sarfediyor. Çünkü, müdafaa ettiği bütün

mazlum milletlerin, bütün şarkın davasıdır.»

Yıllar sonra, millî mücadele sırasında hissettiği bu sorumluluğu şu ileri görüşü ile tamamlamıştır. «Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsan, uzaktan, bütün şark milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki terakkiye ve refaha müteveccih vuku bulacaktır. Bu milletler bütün güçlüklerle ve bütün manilere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istikbale ulaşacaklardır.

Müstemlekecilik ve emperyalizm yer yüzünden yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve işbirliği çağı hakim olacaktır.»

Atatürk, çağına ışık tutan ve çağını niteleyen insandır. Bu yönü O'nu yalnız Türk Milletinin önderi olmaktan çıkarmış, özellikle tüm mazlum ülkelerin, barışsever ve antiemperyalist dünyanın lideri haline getirmiştir.

Yıl 1923. Eski İngiltere Kralı Sekizinci Edvard, velihat olarak Hindistan'a gider. Genç prens top ve trampet sesleri arasında seyahat ettiği harp gemisinden ayrılır ve engin sömürgeleri Hindistan'a ayak basar. Fakat şaşırmıştır. Çünkü koca sömürge karşılamaya beş on mihrece ve yeni hükümet erkânından başka kimse gelmemiştir. Sıra sıra geçtiği milyonluk şehirlerin sokakları bomboştur. Evlerine çekilen halk pencerelerden prensi nefretle gözetmektedir. İngiliz Kralı beşinci George'un genç oğlu prens Edvard halkın bu alâkasızlığına, bu saygısızlığına bir manâ veremez ve babasına yazdığı mektupla «Acaba, diye sorar. Bu, Gandi'nin tertiplemediği bir istiskal gösterimisidir?» Babası Beşinci

George, «Hayır, diye cevap verir. Bunun sebebini Mustafa Kemal'in açtığı istiklâl savaşında aramak daha doğru olur».

Hindli devlet adamı, Gandi'nin sağ kolu Desai'nin oğlu anlatıyor: «Mektepten her eve dönüşümde babam beni yanına çağırır ve ne öğrendiğimi sorardı. Bende okuduğum derslere dair kendisine malmat verirdim. O: -Bir insan sıfatı ile bu derslerden faydalanmak lâzımdır derdi. Fakat bir Hintli sıfatıyla muhtaç olduğun en büyük ders, Türkiye'nin İstiklâl Savaşı tarihidir. Şimdi otur, onuda ben sana anlatayım».

Yıl 1938, 10 Kasım. Bitmeyen savaş ülkesi Vietnam'da halk mabetleri doldurmuş matem ayını yapıyor. Ne oldu? kim öldü? diye sorulduğunda halk «Mustafa Kemal ebediyete göçtü» diyor.

Yakın yıllarda İngiliz Güyan'ına uğrayan bir Türk gazetecisine bir yerli «Biz Türklerle dost hatta kardeş sayılırız» diyor. Sebebi sorulduğunda «İstiklâline susamış her Güyamlı Hristiyan siz Türkleri kardeş sayar. Bizde, büyük Önderiniz Mustafa Kemal'in açtığı yoldan yürüyeceğiz» der.

Örnekleri çoğaltmak kabil. Yakın yıllara kadar istiklâl mücadelesi yapan her Cezayirli mücahidin koynunda Mustafa Kemal'in bir fotoğrafı bulunduğunu yabancılarda gazeteler yazmıştır. Beş yıl önce Türkiye'yi ziyaret eden Tunus Cumhurbaşkanı Sayın Habib Burgiba Millet Meclisinde yaptığı konuşmada «Biz mücadelemizi Mustafa Kemal'i ve Türk Kurtuluş Savaşını örnek alarak başardık.» demiştir.

Atatürk, Türk mücadelesi ile ülkeler arasındaki münasebetler yönünden yeni bir devir açtığı gibi yaptığı devrimler ve tesbit ettiği ülkelerle de istiklâlini kazanmış ülkelere yaşama ve çağdaş uygarlığa ulaşma yollarını göstermiştir.

Atatürk, Kurtuluş Savaşının bitiminde «Asıl savaş şimdi başlıyor» diyerek, istiklâli ve hürriyeti kazanmak kadar, istiklâl ve hürriyeti muhafaza edecek şartların tahakkukunu da aynı derecede önemli saydığını ifade etmek istemiştir.

Çağa uygun bir yaşama yöntemi ve çağdaş uygarlığa ulaşmak hedefi tüm devrimlerin gerekçesi olmuştur. Cumhuriyet bunun için ilân edilmiş, eğitimde birlik bunun için sağlanmış, hilâfet, tekke-ler ve zaviyeler bu nedenle kaldırılmış, kadın hakları, hukuk, dil ve kıyafet devrimleri ve müsbet ilmin rehberliği hep bu nedenle gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetçilik, bağımsızlık, lâiklik, halkçılık, devletçilik ve nihayet devrimcilik ilkeleri çağdaş uygarlığa giden yolda, zorumlu ilkeler olarak saptanmıştır.

Atatürkçülük, bağımsızlık ve hürriyet için kurtuluş mücadelesi yapmak olduğu kadar, bağımsızlığı muhafaza için çağdaş

uygarlığa ulaşmak zorunluluğunu ve çağdaş olma yollarını tutarlı bir şekilde gösteren bir fikir ve eylem olarak belellenmelidir. «Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir» diyen Atatürk'ün yolu, şerefli ve haysiyetli bir yaşama yoludur. Bu nedenle ancak onurlu insanların ve ülkelerin dört elle sarılacağı bir görüştür. Atatürkçülük emperyalist ve komünist akımlar karşısında, bir ulusal yaşam şeklidir.

Aramızdan ayrılışının 30. yıl dönümünde, aziz hatırası önünde tazimle eğilirken, sayın İsmet İnönü'nün aşağıda yer alan coşkun ifadelerini tekrardan kendimizi alıyoruz.

«Devletimizin banisi ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi, insanlık idealinin aşık ve mümtaz siması;

Eşsiz kahraman Atatürk.

Vatan sana minnettardır.»

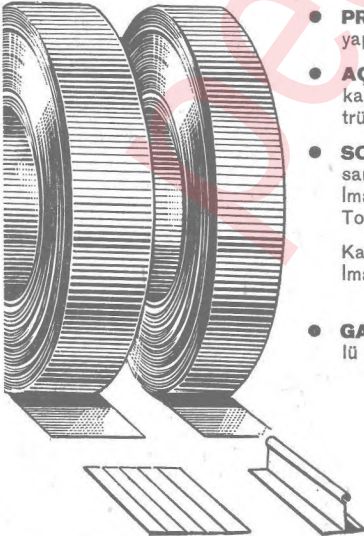
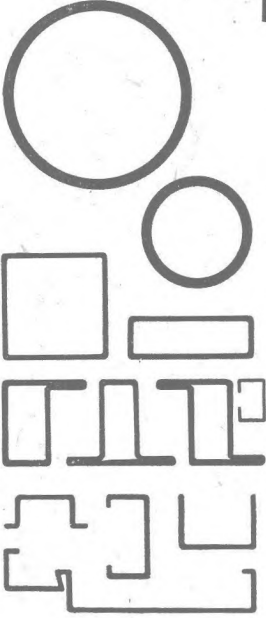

BORU SANAYİİ A.Ş.

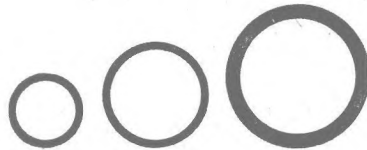
İSTANBUL

Tophane, Selipazarı Han Kat 8 Karaköy — İstanbul
Telefon : 49 00 03 Telgraf : BORUSAN - İstanbul

1968 YILI İMALÂT PROGRAMI

- **SU VE GAZ BORULARI :** TSE 301-DIN 2440 a göre Galvanizli, Siyah ve Bitüm kaplamalı olarak 1/2", 3/4", 1", 1 1/4", 1 1/2", 2", 2 1/2", 3", 4"
- **SULAMA BORULARI :** 51, 63, 76, 89, 102 ve 127 mm. çaplarında 0.8-1.5 mm. et kalınlığında.
- **PRESİZYON BORULAR :** TSE 302-DIN 2394 e göre 9, 13, 16, 19, 21, 25, 32, 38, 42, 48, 51, 60, 76, 89, 100, 120, mm. çaplarında ve 0.8-2,5 mm. et kalınlığında
- **PRESİZYON BORULAR :** (Soğuk çekilmiş): TSE 302 - DIN 2393 e göre
- **KAZAN BORULARI:** TSE 416-DIN 2458 e göre 51, 57, 63, 76, 83, 89, 95, 102, 108, 114, 127 mm. çaplarında.
- **GENEL MAKSATLAR İÇİN BORULAR :** 9-200 mm. çapında, 0.8 - 5 mm. et kalınlığında
- **ÖZEL MAKSATLAR İÇİN BORULAR:** Paslanmaz çelikten, alüminyum ve sair metallere mamul borular.
- **PROFİL BORULAR:** Muhtelif şekil ve ölçülerde yapı elemanları profilleri.
- **AÇIK PROFİLLER:** Muhtelif şekil ve ölçülerde, kapı ve pencere kasaları, ile hafif çelik konstrüksiyon profilleri.
- **SOĞUK ÇEKME ÇEMBERLİKLER :** (Çeşitli sanayi ihtiyacı çemberler, ambalaj çemberleri) İmalât normu DIN 1624
Tolerans " DIN 1544 e göre
Kalite : St 0, St 1, St 2, St 3
İmalât ölçüleri : Genişlik 15 ilâ 400 mm.
Kalınlık 0,3 ilâ 3 mm.
- **GALVANİZLEME İŞLERİ :** Sıcak daldırma usulü ile boru, profil, soğutma bloku, tekne v.s.

**Evinizi
boyamanız
için
sanatkâr
olmanıza
lüzum yok!**

Dyolux kullanmanız kâfi!

Boya işi herkesin gözünde büyür. Oysa, bilhassa tatil günleri için çok güzel bir meşgale ve eğlencedir. Uygun boya bulunduğu takdirde tabîî... DYOLUX sizin boyanızdır. Boş vakitlerinde yapacak işi olmayan hanımlar bile, DYOLUX sayesinde diledikleri eşyayı veya sathı kolaylıkla ve zevkle boyayabilirler. DYOLUX eli yormaz, çabuk kurur, fırça izi bırakmaz, parlaktır. Boya yapını dinlendirir, neşelendirir. DYOLUX kullanınız.

SENTETİK BOYA

DYOLUX

BİR **dyo** MAMULÜDÜR

KAVEL

● PLASTİK İZOLELİ ELEKTRİK İLETKENLERİ

● YERALTI KABLOLARI

(Yüksek ve alçak gerilim 240 mm² ye kadar)

● EMAYE BOBİN TELLERİ

(0,10 mmØ - 3 mmØ)

● SUNİ DERİ ve YER MUŞAMBALARI

KAVEL KABLO ve ELEKTRİK MALZEMESİ A. Ş.

İSTİNYE - İSTANBUL

Telefon : 63 34 00 - 63 34 01

Telegrof : KAVELKABLO-İstanbul

Yeraltı kablosu MK - MKBAY'a
nazaran üstün özellikleri
haiz olan
YV (NY) YVMV (NYCY)
YVSU (NYCY) YVMHV (NYCEY)
Kablolarında ve her tip ilet-
kenlerde KAVEL markası
standartlara uygunluğun
ifadesi ve üstün kalitenin
sembolüdür.

her üstün başarı
mükâfatını
görür

ÇBS

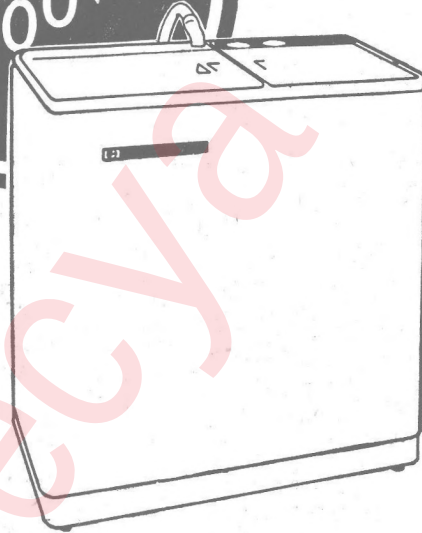
ÇBS Plâstik Boyaları cazip pastel renkleri ve hiç bir zaman değişmeyen üstün kalitesi ile boya işle-
rinizde başarınızın anahtarı olacaktır.

ÇBS plâstik boyaları evinizde, büronuzda... hasılı
bulunduğunuz her yerde duvarlarınıza canlılık ru-
hunuzu ferahlık verir.

DAHA İYİSİ YOKTUR

ÇAVUŞOĞLU BOYA SANAYİİ

Karaköy, Fermeneciler 56-58 İstanbul 49 67 10 (Dört Hat)

1407 m

DÜNYADA EN ÇOK SATILAN ÇAMAŞIR MAKİNESİ

Mataş Ticaret A.Ş. Halaskârgazi Cad. 133
Pangaltı - İstanbul Tel: 47 44 30

Moran Reklâm: 2636

ARSLAN

tuğla

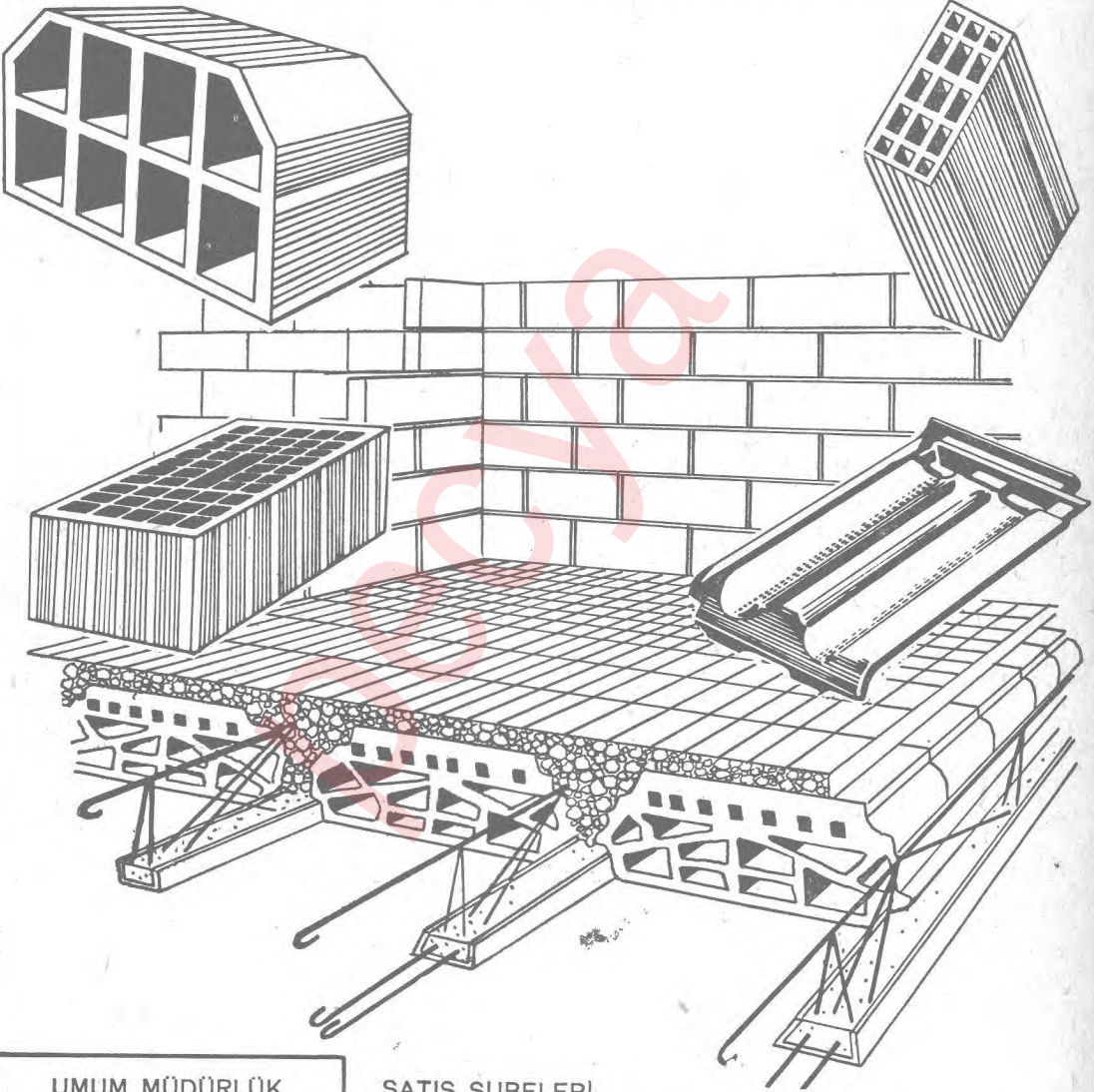
**ATEŞ TUĞLASI
YAPI TUĞLASI**

FABR.: Sıhahlar C. 148 Eyüp-Tel : 21 11 32 - MAĞ.: Tersane Cad. 67 Karaköy-Tel : 44 30 40

TUĞLA - KİREMIT ve ASMÖLEN FABRİKALARI

UMUM MÜDÜRLÜK

Meclisi Mebusan Cad. Arhan
Salıpazarı - İstanbul

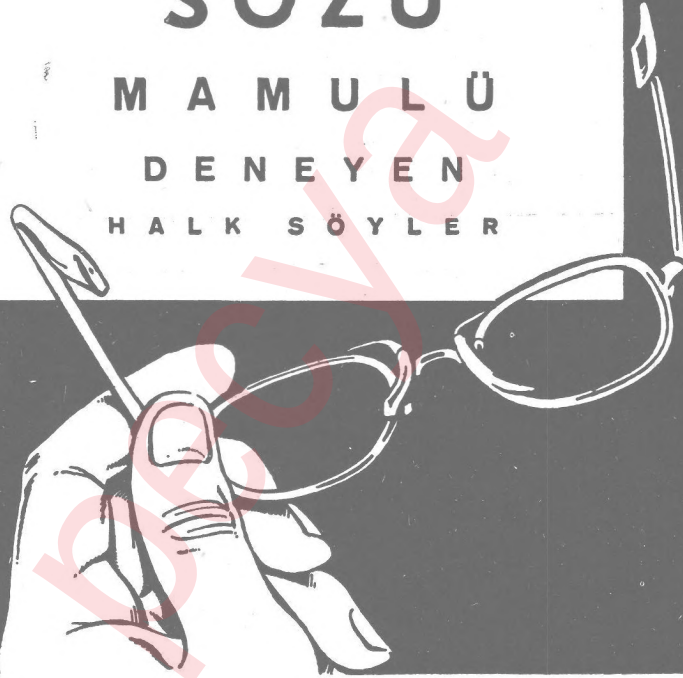
☎ 49 79 56
49 74 14

SATIŞ ŞUBELERİ

İSTANBUL Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı - İstanbul
☎ 49 58 02 - 44 81 29

KADIKÖY Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy - İstanbul ☎ 36 13 42 - 36 48 98

**S
ON
SÖZÜ
MAMULÜ
DENEYEN
HALK SÖYLER**

Arçelik piyasada mevcut on beşe yakın markanın
toplamından fazla satılan tek markadır

ARÇELİK

Hergün dünden ilerde

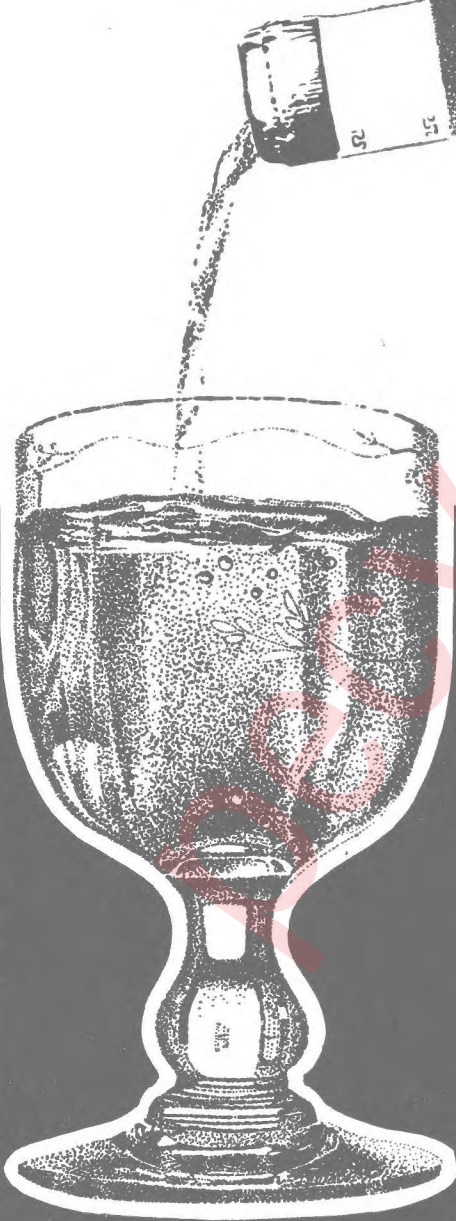
BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR.

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

TEKEL

**ŞARAP
SANAYİİNDE**

S

ŞÖHRET

buzbağ
trakya
ürgüp
barbaros
narbağ